

พระราชกรณียกิจในการทรงอุปถัมภ์
ตำนานพราหมณ์-ฮินดู

พระราชกรณียกิจ

ของ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๙

ในการทรงอุปถัมภ์ศาสนาพราหมณ์-ฮินดูในประเทศไทย

คำปรารภ

เนื่องในโอกาสอันเป็นมหามงคลสมัยที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพล-
อดุลยเดชมหาราช ทรงเจริญพระชนมพรรษา ๕ รอบ ในวันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๓๐
เพื่อเป็นการแสดงความจงรักภักดีและสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณที่ทรงมีต่อประเทศและ
ประชาชนอย่างใหญ่หลวง รัฐบาลและพสกนิกรชาวไทย มีความตั้งใจที่จะจัดงานพระราช-
พิธีให้ยิ่งใหญ่สมพระเกียรติ และสมกับความปลาบปลื้มปิติยินดีของคนไทยทั้งชาติ

ในการนี้ คณะอนุกรรมการฝ่ายศาสนา ในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิม
พระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ริเริ่มดำเนินการจัดทำและจัดพิมพ์หนังสือเกี่ยว
กับพระราชกรณียกิจในการทรงอุปถัมภ์พระศาสนาต่าง ๆ ขึ้น เพื่อบันทึกเหตุการณ์ใน
รัชสมัยและพระราชจริยวัตร อันงดงามน่าประทับใจที่ทรงมีต่อศาสนาอิสลาม ศาสนาคริสต์
ศาสนาพราหมณ์—ฮินดูและศาสนาซิกข์ ไว้เป็นประวัติศาสตร์ของชาติ ให้ศาสนิกชนและ
อนุชนรุ่นหลังได้ใช้ศึกษา ค้นคว้า และซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์ตลอดไป

ในนามประธานกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระ-
เจ้าอยู่หัว ขอขอบคุณคณะอนุกรรมการฝ่ายศาสนา คณะทำงาน ฯ และผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย
ที่พยายามจัดทำหนังสือด้วยความวิริยะ อุตสาหะและเสียสละ เป็นผลให้สามารถจัดพิมพ์
หนังสือได้สำเร็จสมบูรณ์ทันเวลา ทั้งยังประกอบด้วยสาระครบถ้วน และงดงามทรงคุณค่า
สมควรไว้อภิลกษณ์สำคัญยิ่งทุกประการ

ขออานุภาพแห่งเจตนาอันเป็นมหากุศลที่เกิดจากการนี้ ได้โปรดคุ้มครองอภิบาล
ให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถและพระบรม
วงศานุวงศ์ทุกพระองค์ ทรงพระเกษมสำราญ พระชนมายุยิ่งยืนนาน สถิตเป็นมิ่งขวัญ
ร่วมเกล้าของเหล่าปวงประชาชาวไทยสืบไปตลอดกาลนิรันดร์

พลเอก

(เปรม ติณสูลานนท์)

นายกรัฐมนตรี

คำนำ

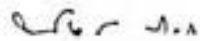
คณะกรรมการฝ่ายศาสนา ในคณะกรรมการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้แต่งตั้งคณะทำงาน “จัดพิมพ์หนังสือพระราชกรณียกิจ ในการทรงอุปถัมภ์ศาสนาต่าง ๆ ในวโรกาสทรงเจริญพระชนมพรรษาครบ ๕ รอบ” ขึ้นเพื่อพิจารณาดำเนินการจัดพิมพ์หนังสือเกี่ยวกับพระราชกรณียกิจในการทรงอุปถัมภ์ศาสนาต่าง ๆ โดยให้แต่ละองค์การศาสนาจัดทำบทความในส่วนของตน นำมารวบรวมพิมพ์ต่อไป

คณะทำงาน ฯ เห็นพ้องกันว่าเพื่อให้หนังสือมีคุณค่าและสาระครบถ้วนสมบูรณ์ สัมกับวโรกาสอันเป็นมหามงคลยิ่งนี้ ตลอดจนเพื่อให้ศาสนิกชนและผู้สนใจได้ทราบถึงพระราชกรณียกิจ อันงดงามและน่าประทับใจอย่างละเอียด จึงควรจัดพิมพ์หนังสือโดยแยกตามพระราชกรณียกิจที่ทรงมีในแต่ละศาสนา คือ

๑. หนังสือพระราชกรณียกิจในการทรงอุปถัมภ์ศาสนาอิสลาม
๒. หนังสือพระราชกรณียกิจในการทรงอุปถัมภ์ศาสนาคริสต์
๓. หนังสือพระราชกรณียกิจในการทรงอุปถัมภ์ศาสนาพราหมณ์—ฮินดู
๔. หนังสือพระราชกรณียกิจในการทรงอุปถัมภ์ศาสนาซิกข์

ในการจัดทำหนังสือดังกล่าว คณะทำงาน ฯ ได้รับความร่วมมืออย่างดีจากสำนักจุฬาราชมนตรี องค์การศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิก-โปรเตสแตนต์ สำนักพราหมณ์ราชครูในสำนักพระราชวัง สมาคมฮินดูสมาช สมาคมฮินดูธรรมสภา และสมาคมศรีคุรุสิงห์สภา ตลอดจนผู้เกี่ยวข้องอีกหลาย ๆ ฝ่าย ทำให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยความราบรื่นสำเร็จผลสมดังเจตนารมณ์ที่วางไว้ทุกประการ จึงขอขอบคุณไว้ ณ โอกาสนี้

ขออนุภาพแห่งมหาคุณอันเกิดจากกิจกรรมครั้งนี้ จงเป็นพลวบิ์จยให้พระบาท
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระผู้เปี่ยมด้วยคุณธรรมอันประเสริฐ ทรงพระเกษมสำราญ พระ
ชนมายุยืนนาน สถิตเสถียรในมไหศวรรยราชสมบัติ จารัสด้วยพระเกียรติคุณเอดุลยศ
ปรากฏจรไกลไปทั่วทิศานุทิศสถิตเป็นร่มโพธิ์ทองของปวงประชาชนชาวไทยไปตลอดกาลนาน

(นางหงส์ สารสิน)

รองนายกรัฐมนตรี

ประธานอนุกรรมการฝ่ายศาสนา

คำสั่งคณะกรรมการฝ่ายศาสนา

ที่ ๒/๒๕๒๘

เรื่อง แต่งตั้งคณะทำงานจัดพิมพ์หนังสือพระราชกรณียกิจ
ในการทรงอุปถัมภ์ศาสนาต่าง ๆ

ด้วยในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเจริญพระชนมพรรษาครบ ๕ รอบ ในปีพุทธศักราช ๒๕๓๐ เพื่อเป็นการสนองพระมหากรุณาธิคุณที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงมีพระคุณูปการต่อประเทศชาติบ้านเมือง และทรงให้ความอุปถัมภ์ต่อศาสนาอื่นที่เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารด้วยดีตลอดมา จึงเห็นเป็นการสมควรจัดพิมพ์หนังสือโดยรวบรวมบทความเกี่ยวกับพระราชกรณียกิจในการทรงอุปถัมภ์ศาสนาต่าง ๆ

ฉะนั้น อาศัยคำสั่งคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ ๒/๒๕๒๗ ลงวันที่ ๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๒๗ เรื่องแต่งตั้งคณะกรรมการฝ่ายศาสนา จึงแต่งตั้งคณะทำงานจัดพิมพ์หนังสือพระราชกรณียกิจในการทรงอุปถัมภ์ศาสนาต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

๑. รองอธิบดีกรมการศาสนา (นายแจ้ง สุขเกื้อ)	ประธานคณะทำงาน
๒. จุฬาราชมนตรี หรือ ผู้แทน	คณะทำงาน
๓. ประธานสภาคริสตจักรในประเทศไทย หรือ ผู้แทน	„
๔. ประธานสหกิจคริสเตียนแห่งประเทศไทย หรือ ผู้แทน	„
๕. ประธานสภาประมุขแห่งบาทหลวงโรมันคาทอลิก หรือ ผู้แทน	„
๖. ประธานสำนักพราหมณ์ราชครูในสำนักพระราชวัง หรือ ผู้แทน	„

๗. นายกสมาคมฮินดูสมาช หรือ ผู้แทน	คณะกรรมการ
๘. นายกสมาคมฮินดูธรรมสภา หรือ ผู้แทน	"
๙. นายกสมาคมศรีคุรุสิงห์สภา หรือ ผู้แทน	"
๑๐. ผู้อำนวยการกองศาสนูปถัมภ์	คณะกรรมการและเลขานุการ
๑๑. หัวหน้าฝ่ายองค์การศาสนาในประเทศ	คณะกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๑๒. นายประยูร รักยิ้ม	"

ให้คณะกรรมการคณะนี้มีหน้าที่ดำเนินการรวบรวมบทความเกี่ยวกับพระราชกรณียกิจในการทรงอุปถัมภ์ศาสนาต่าง ๆ โดยให้แต่ละศาสนาดำเนินการรวบรวมบทความดังกล่าวในส่วนของตน เพื่อคณะกรรมการพิจารณาจัดพิมพ์ให้เรียบร้อยบรรลุดุฎประสงค์ต่อไป
 ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป.

สั่ง ณ วันที่ ๑๓ มกราคม ๒๕๒๕

บุญเท่ง ทองสวัสดิ์
 (นายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์)
 รองนายกรัฐมนตรี
 ประธานอนุกรรมการฝ่ายศาสนา

เดิมคำสั่งแต่งตั้ง นายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์ อดีตรองนายกรัฐมนตรี เป็นประธาน
 ปัจจุบันนายพงษ์ สารสิน รองนายกรัฐมนตรี เป็นประธาน

อาเศียรวาท

ในวาระดิถี พระชนมายุครบ ๖๐ พรรษา

อัญชยมาฆาต	ภักดี
น้อมประณคณัญชลี	วากย์ไว้
ศุภวาระดิถี	บรรจบ
ทกสิบวัสสะไท้	ธิดาธรรณินทร์
น้อมเคารพอิศเรศวรสรรค์	เอกในสรวงสวรรค์
นารายณ์เรศพรหมินทร์	
ทวยเทพพิทักษ์แดนดิน	องค์อมรินทร์
เทเวศร์มานะกรวิชัย	
ประสิทธิ์ประสาทราพิน	จำเรียงจำนรรจ์
จตุรพิชพรชัย	
สุขเกษมปลื้มเปรมมหุทัย	พระเกียรติเกริกไกร
ประกิตประกาศกรณีย์	
บรรเจิดเลิศรัฐปฐพี	ท่อมั่นทวี
ประโยชน์ประพัฒน์ไฉดรา	
ทรงพลิกแผ่นพื้นพระสุธา	เอนกนับนานา
แปลกเปลี่ยนปรับปรุงปรารมภ์	
เสริมส่งราชทรัพย์นิยม	คณาอาคม
โอบเอื้ออำนวยทวยไทย	
ทุกภาคทุกพื้นใดใด	ตราครุฑรำไรไกล
เสริมสร้างสิ่งประสงค์คงควร	
ล้นหลามมากมั่งมีประมวณ	สุดนำคำนวณ
พระเพิ่มประพัทธ์อาทร	

ทรงห่วงปวงประชาก
อยู่เย็นเป็นสุขเพียงใด

สุขภาพทุกข์โศกโรคภัย
ส่งเสริมเพิ่มด้านการกีฬา

สถานกิจการพา—
แพทย์หมอรักษามากมี

ด้านการศึกษาภาคี
ทรงสร้างสารานุกรม

คุณค่าพาสินชอบชม
ค้นคว้าไผ่หาข้อมูล

ก่อเกิดประโยชน์เพิ่มพูน
ความรู้หลายหลากมากมาย

เสริมส่งธารงเมธี
แบบบทอรรถรศนานา

ธ ทรงเปรื่องปราศัญปริชา
พุทธศาสน์เลิศล้ำอำไพ

เพิ่มพระอุปถัมภ์ก้าวไกล
พระสงฆ์ทรงสงัดคายนา

อนึ่งธรรมนิยมมีมา
บรรจงส่งเสริมเพิ่มพูน

อุปถัมภ์บำรุงเกื้อกูล
นิยมยลเยี่ยงจิรกาล

พิธีพราหมณ์พฤฒจารย์
ชื่นชอบประกอบกรณีย์

ท้าวราชภู

พละนามัย

บาลสันโรคา

เมตตาปรานี

นักเรียนนิยม

อุดมสมบูรณ์

กาพย์กลอนกวี

ทรงพระราชศรัทธา

พระธรรมวินัย

พากเพียรศึกษา

เลิศล้ำจำรูญ

ตามแบบโบราณ

สมบุรณ์พูนเพิ่มบารมี
สถิตย์เสถียรสถาวร

เกษมเปรมปรีดิ์
ยั่งยืนนิรันดร์ เทอญ ฯ

ข้าพระพุทธเจ้า พระครูสดานันท์
เทวสถานโบสถ์พราหมณ์ เสาชิงช้า กรุงเทพมหานคร

คำปรารภ

หนังสือ “ประวัติและหลักธรรมศาสนาพราหมณ์—ฮินดู” นี้ ได้จัดพิมพ์ขึ้นเผยแพร่ตามความประสงค์ของคณะกรรมการจัดทำหนังสือพระราชกรณียกิจ ในการทรงอุปถัมภ์ศาสนาต่าง ๆ ในวโรกาสทรงเจริญพระชนมพรรษาครบ ๕ รอบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านศาสนาซึ่งกรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการเป็นผู้อุปถัมภ์ ในการประชุมคณะกรรมการ ๓ ห้องประชุมกรมการศาสนา ได้พิจารณาลงมติเป็นเอกฉันท์ว่า ควรจัดพิมพ์หนังสือ ซึ่งประกอบด้วยประวัติและธรรมของศาสนาแต่ละศาสนาที่อยู่ในความอุปถัมภ์ของกรมการศาสนา ที่เกี่ยวเนื่องกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเพื่อเผยแพร่สิ่งดีงามในวโรกาสทรงเจริญพระชนมพรรษาครบ ๕ รอบ ในวันที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๐

ทางศาสนาพราหมณ์—ฮินดู ถือว่า ชชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เป็นสถาบันที่สำคัญยิ่งเกี่ยวเนื่องด้วยกัน ศาสนาเป็นแม่บทในการชี้นำแนวทางการประพฤติปฏิบัติด้านจริยธรรม ให้คนในชาติเดินไปตามวิถีทางที่ถูกที่ควร ตามแนวที่พระศาสนบัญญัติไว้ พระมหากษัตริย์ทรงเป็นสมมติเทพ คือเทวดาบนพื้นโลก ทรงเป็นพระประมุขของนรชน พระผู้ทรงไว้ซึ่งทศพิศราชธรรม ผู้ทรงนำให้ชาติ ศาสนา เจริญรุ่งเรืองเป็นปึกแผ่นมาตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงบัดนี้

ในการเรียบเรียงหนังสือนี้ สำเร็จลงโดยได้รับความร่วมมือจากบุคคลหลายท่านที่ได้เสียสละด้วยประการต่าง ๆ เพื่อให้หนังสือ “ประวัติและหลักธรรมศาสนาพราหมณ์—ฮินดู” นี้สำเร็จลงดังประสงค์ อย่างน้อยที่สุดเพียงโดยสังเขปขึ้นหนึ่งก่อน

ข้อความในหนังสือนี้ บางบท บางตอน และความรู้ความคิดเห็นบางประการได้คัดลอกหรือได้อาศัยจากหนังสือและเอกสารต่าง ๆ ซึ่งท่านผู้ทรงคุณวุฒิได้เรียบเรียงเป็นแบบแผนไว้แล้วเป็นอันดีดังบัญชีรายชื่อ “หนังสือเอกสารของจริง” ที่ได้ระบุและแสดงให้ปรากฏไว้แล้วท้ายหนังสือนี้ ขอท่านผู้อ่านได้โปรดทราบและพิจารณาดังกล่าวนี้ด้วย

อนึ่ง หนังสือเรื่อง “ประวัติและหลักธรรม” ในศาสนาพราหมณ์—ฮินดูนี้ ได้จัดทำขึ้นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๗ จนถึงครั้งนี้เป็นการพิมพ์ครั้งที่ ๗ ทุกครั้งได้มีการ

แก้ไขเพิ่มเติมมากบ้างน้อยบ้างตามกำลังและโอกาส ทั้งเป็นหนังสือที่มุ่งแจกจ่ายเป็นวิทยาทาน มิได้จัดทำขึ้นเพื่อการจำหน่ายหรือหารายได้ทั้งโดยตรงและโดยอ้อมแต่ประการใด กล่าวคือ "พิมพ์ขึ้นเพื่อแจกอย่างเดียว"

ด้วยในเหตุเพราะการจัดทำหนังสือนี้มีเวลาจำกัด หากมีสิ่งใดขาดตกบกพร่อง ผิดพลาด จะด้วยความประมาทหรือรู้เท่าไม่ถึงการณ์ใด ๆ ก็ดี คณะผู้จัดทำขอรับผิดด้วยประการทั้งปวง ถ้าท่านผู้อ่านได้พบเห็นสิ่งใดในหนังสือนี้ไม่ถูกต้อง หรือไม่สมบูรณ์ หรือเห็นว่าควรจะมีอะไรเพิ่มเติมให้ยิ่งขึ้นกว่านี้อย่างไร ก็ขอได้โปรดแจ้งให้ทราบด้วย โดยส่งคำแนะนำ หรือข้อคิดเห็น ตลอดจนคำถามข้อข้องใจ กถาวิพากย์ หรือบรรณวิจารณ์ ไปที่องค์การศาสนาพราหมณ์—ฮินดู เพื่อจะได้แก้ไขในการพิมพ์ครั้งต่อไป

ก็แล มาตราว่ามีสิ่งใดงามใดอันเกิดขึ้นจากหนังสือนี้ไซ้ร้ สถาบันทั้ง ๓ ขออุทิศส่วนกุศลแด่ประเทศชาติ พระศาสนา และพระมหากษัตริย์ ผู้ทรงเป็นเอกอัครศาสนูปถัมภกทุกพระองค์ ตลอดจนท่านผู้บริหารและคำจุนกิจการพระศาสนาสืบ ๆ มา จนถึงยุคสมัยของพวกเราทั้งหลายนี้

องค์การศาสนาพราหมณ์—ฮินดู ขอขอบพระคุณ กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ เป็นอย่างยิ่ง นับตั้งแต่ท่านอธิบดี ตลอดจนเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องทุกท่าน ที่ได้ให้ความอุปถัมภ์จัดพิมพ์หนังสือนี้จนสำเร็จเรียบร้อยด้วยดีสวยงามเกินคาด ด้วยอำนาจคุณพระศรีวิรัตนตรัยและองค์ตรีมูรติเทพ ขอความสุขความสงบถ้วนวันรัตกาล จนมิต์แด่ประเทศชาติบ้านเมืองและประชาชนทั้งปวงโดยทั่วกัน เทอญ

โอม สานุติ สานุติ สานุติ

องค์การศาสนาพราหมณ์—ฮินดู

กรุงเทพมหานคร

วันพฤหัสบดีที่ ๔ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๒๕

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	
ราชสดุดี	
คำปรารภ	
บทที่ ๑ ประวัติความเป็นมาศาสนาพราหมณ์—ฮินดู	๑
๑.๑ กำเนิดของศาสนาพราหมณ์—ฮินดู	๑
๑.๒ ว่าด้วยพระศาสดาของศาสนาพราหมณ์—ฮินดู	๔
๑.๓ จำนวนเทพเจ้าในศาสนาพราหมณ์—ฮินดู	๗
๑.๔ พระคัมภีร์ในศาสนาพราหมณ์—ฮินดู	๑๔
๑.๕ สัญลักษณ์และความหมายแทนนิกายต่าง ๆ ของศาสนาพราหมณ์—ฮินดู	๒๐
๑.๖ นิกายต่าง ๆ ของศาสนาพราหมณ์—ฮินดู	๒๑
๑.๗ จุดมุ่งหมายของศาสนาพราหมณ์—ฮินดู	๒๒
บทที่ ๒ หลักธรรมในศาสนาพราหมณ์—ฮินดู	๒๕
๒.๑ หลักธรรม ๔ ประการ	๒๕
๒.๒ ลักษณะธรรมในพระธรรมศาสตร์ ๑๐ ประการ	๒๗
๒.๓ หลักการวรรณะธรรม	๓๖
๒.๔ หลักคำสอนของศาสนาพราหมณ์—ฮินดู	๔๐
๒.๕ หลักปฏิบัติระหว่างบุคคลต่อบุคคล	๔๑
๒.๖ หลักปรัชญาในคัมภีร์ภควัทคีตา	๔๔
๒.๗ หลักปฏิบัติประจำวันทางศาสนา	๗๓

	หน้า
บทที่ ๓ วันสำคัญทางศาสนาพราหมณ์—ฮินดู	๗๗
วันพระประจำสัปดาห์	๗๗
วันบูชาเทวดาแต่ละองค์	๗๗
บทที่ ๔ พิธีสำคัญทางศาสนาพราหมณ์—ฮินดู	๘๘
บทที่ ๕ ประวัติการเผยแพร่ศาสนาพราหมณ์—ฮินดู	๑๐๑
๕.๑ ว่าด้วยประเทศอินเดีย	๑๐๑
๕.๒ ว่าด้วยชาวอินเดียมาตั้งถิ่นฐานในชวา	๑๐๕
๕.๓ ว่าด้วยเขมร	๑๑๒
๕.๔ ว่าด้วยสยามประเทศ	๑๒๕
๕.๕ สมัยกรุงศรีอยุธยา	๑๒๗
๕.๖ ว่าด้วยศิลปและปฏิมากรรม	๑๓๖
๕.๗ พระราชพงศาวดารเหนือ	๑๔๒
๕.๘ สมัยกรุงธนบุรี	๑๕๑
๕.๙ สมัยกรุงรัตนโกสินทร์	๑๕๒
บทที่ ๖ สถาบันหรือองค์การทางศาสนาพราหมณ์—ฮินดู	๒๔๓
๖.๑ เทวสถานโบสถ์พราหมณ์	๒๔๕
๖.๒ ฮินดูสมาช	๒๖๒
๖.๓ ฮินดูธรรมสภา	๒๘๑
๖.๔ วัดพระศรีอุมาเทวี	๓๐๑
๖.๕ อารยสมาช	๓๐๗
๖.๖ คีตาอาศรมแห่งประเทศไทย	๓๐๘
๖.๗ สมาคมส่งเสริมวัฒนธรรมพราหมณ์—ฮินดู	๓๐๘
๖.๘ อาศรมวัฒนธรรมไทยภารต	๓๐๘

นารายณ์สิบปาง

องค์กลาง พระนารายณ์

๑. มัตสยาวตาร	๑๐. กัลกiovตาร (ยังไม่ปรากฏ)	๕. พุทธาวตาร
๒. คุรมาวตาร		๘. กฤษณาวตาร
๓. วราหาวตาร		๗. รามาวตาร
๔. นรสิงหาวตาร	๕. วามนาวตาร	๖. ปรัศุรามาวตาร

ประวัติศาสตร์ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู

๑.๑ กำเนิดของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู

ในสมัยโบราณแรกเริ่มเดิมที ศาสนาพราหมณ์-ฮินดูนี้ เรียกกันว่า “สनाตนธรรม” แปลว่า “ศาสนาสนาตน”

คำว่า “สนาตน” นี้ หมายถึง “เป็นนิรันดร์” คือไม่สิ้นสุด ไม่รู้จักตาย เรื่อยๆ เสมอๆ หรืออะไรในทำนองนี้ นอกจากนั้นคำว่า “สนาตน” ยังแปลได้อีกอย่างหนึ่งในเมื่อแยกพยางค์ออกแล้ว คือ สนา แปลว่า ไม่รู้จักตาย หรือ เป็นนิรันดร์ กับ ตน แปลว่า กาย เมื่อรวมกันเข้าแล้วแปลตามศัพท์ หรือแปลโดยพยัญชนะว่า กายอันไม่รู้จักตาย แปลเอาความหมายถึงพระวิษณุ หรือกายอันไม่รู้จักตายกล่าวคือพระวิษณุ เพราะฉะนั้น สนาตนธรรมนี้จึงเรียกได้อีกอย่างหนึ่งว่า วิษณุธรรม คือ คำสั่งสอนของพระวิษณุเป็นเจ้า นั่นเอง

ครั้นเวลาล่วงมาหลายพันปี ศาสนานี้ได้มีชื่อเรียกกันต่อมาว่า “ไวทิกธรรม” คือธรรมที่ได้มาจากพระเวท ความจริงพระเวทก็คือ คำสั่งสอนของพระวิษณุเป็นเจ้านั่นเอง

หลายพันปีต่อมา มีผู้ตั้งชื่อให้ศาสนานี้ใหม่ว่า “อารยธรรม” ซึ่งแปลว่า ธรรมอันดีงามก็ได้ ความเจริญด้วยชนบทรรมเนียมอันดีงามก็ได้ รวมความว่าเป็นหลักธรรมอันเจริญ อันดีงามทั้งสิ้น

ครั้นเวลาล่วงมาอีกหลายพันปี ศาสนาสนาตนธรรมนี้ เปลี่ยนไปเรียกกันว่า “พราหมณธรรม” ซึ่งแปลว่า คำสั่งสอนของพราหมณ์ ในสมัยนั้นชนวรรณะพราหมณ์กำลังครองความเป็นใหญ่มีอำนาจเต็มที่ ผู้ใดไม่เชื่อถือคำสั่งสอนของพราหมณ์ จัดว่ามีโทษหนัก ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าทั้งสนาตนธรรม ไวทิกธรรม อารยธรรม และพราหมณธรรมว่าที่จริงแล้วก็คือ ธรรมะอันเดียวกันนั่นเอง เพียงแต่เรียกชื่อไปต่าง ๆ กัน ตามยุคตามสมัย ถึงอย่างไรคำรับพระเวทก็ยังคงมีอยู่ แต่ทว่าอยู่ในกำมือของพราหมณ์ โดยเฉพาะพราหมณ์ผู้มีหน้าที่ที่จะท่องบ่นสาธยาย และสั่งสอนตลอดจนประกอบพิธีต่าง ๆ ให้แก่ชนในวรรณะของตน

ครั้นต่อมา ศาสนานี้ได้เปลี่ยนชื่อเรียกกันใหม่ว่า “หินทธรรม” ซึ่งเป็นการเรียกตามทักนิกปรัชญาและนักประวัติศาสตร์เรียกกัน อันที่จริงคำว่า หินท นั้น มีประวัติมาจากคำว่า สีนธุ ซึ่งเริ่มเรียกกันมาได้ประมาณเมื่อ ๗๐๐ ปีก่อนโน้น แล้วมากลายเสียง ๕ เป็น ห ไปตามภาษาท้องถิ่น เช่น อสุสม หรือ อัสสัม ก็มาออกเสียงเป็น อะหม หรือ อาหม เป็นต้น เพราะฉะนั้น สีนธุ จึงมากลายเป็น หินท ไปบ้าง

คำว่า “หินทุ” นี้ ถ้าแปลตามหลักไวยากรณ์ภาษาสันสกฤตแล้ว แปลว่า “ผู้ที่ละเว้นหิงสากรรม” คือ อหิงสกร นั่นเอง เพราะตามหลักไวยากรณ์ภาษาสันสกฤตมีการวิเคราะห์ศัพท์ที่สมาสนว่า หิงสยา ทวยเต อิต หินทุ แปลความว่า ผู้ใดละเว้นจากหิงสากรรม ผู้นั้นคือ “หินทุ” ย่อมจะเห็นได้แล้วว่า ที่ในภาษาไทยเรียกหินทุ ว่า ฮินดูนี้ ยังมีใช้คำเรียกที่ถูกต้องนัก คำเรียกที่ถูกต้องคือ หินทุ และด้วยประการฉะนี้ “ฮินดูธรรม” หรือ “หินทุธรรม” จึงแปลว่า ธรรมะที่สอนลัทธิอหิงสา

ปัญหาข้อที่ว่า “ศาสนาธรรม” เกิดขึ้นมาตั้งแต่สมัยไหนนั้น ความจริงในโลกนี้ ก็ยังไม่เคยมีใครสามารถตอบได้อย่างถูกต้องถ่องแท้เลย ได้แต่สันนิษฐานและอภิปรายให้ความเห็นกันไปต่าง ๆ ตามทรรศนะทางทรรศนะแห่งตน ๆ

ในคัมภีร์พระเวทตอนหนึ่งบอกไว้ว่า “สнадนธรรม” นี้ เป็นธรรมทั้งอนาถิและเนติ คำว่า อนาถิ (อน+อาถิ) แปลตามศัพท์ก็ว่า ไม่มีต้น หรือไม่สามารถหาตอนปลายได้ หรือไม่รู้จบ นั่นเอง หากจะสรุปให้ง่าย สнадนธรรม ก็คือ ธรรมะอันไม่มีต้นและไม่มีปลายด้วย

อย่างไรก็ตาม ศาสนาพราหมณ์—ฮินดูเชื่อกันว่า “สนาตนธรรม” นี้ เกิดขึ้นตั้งแต่เมื่อแรกเริ่มต้นสร้างโลกแล้ว ซึ่งนับได้ว่า เป็นเวลาที่นานอย่างเหลือที่จะคำนวณนับ แต่ถึงกระนั้น ใน “สนาตนธรรม” ก็ยังถือุดสำคัญนับจำนวนปีได้ถึงเลข ๑๕ ตัว คือ ๑๕๔, ๕๒๘, ๖๔๓, ๘๕๓, ๑๘๕ (หนึ่งร้อยห้าสิบห้าล้านห้าแสนสองหมื่นแปดพันหกร้อยสี่สิบสามล้านแปดแสนเก้าหมื่นสามพันแปดสิบห้า) ปีแล้ว ตามหลักในคัมภีร์โหราศาสตร์ “สุริย-สิทธานตะ” ซึ่งการนับเช่นนี้ในภาษาฮินดี อันเป็นรากฐานภาษาคือภาษากลางแห่งชาติของประเทศอินเดียอาจตรงกับภาษาไทยว่า “สิบห้าเนล ห้าสิบห้ารพ ยี่สิบแปดอรพ หกสิบสี่กโรท (โกฏิ) สามสิบแปดลาซ (ล้าน) เก้าสิบสามสหสศต (พัน) กับแปดสิบห้าปี เหมือนกับในปัจจุบันนี้ที่เรามีมาตรากำหนดนับเวลาไว้ว่า

*ในทางวิทยาศาสตร์เชื่อว่า โลกนี้มีอายุ ๓,๕๐๐,๐๐๐,๐๐๐ ปี (สามพันห้าร้อยล้าน) โดยคำนวณอายุเปลือกนอกของโลก.....พิบูลย์ นาควานิช

๖๐ วินาที	=	๑ นาที
๖๐ นาที	=	๑ ชั่วโมง
๒๔ ชั่วโมง	=	๑ วัน และ คืน
๓๐ วันและคืน	=	๑ เดือน
๓๖๕ วันและคืน หรือ ๑๒ เดือน	=	๑ ปี

* ต่อไปก็ยังมี ปีสว่าง หรือปีแสงอีก ซึ่งตรงกับภาษาอังกฤษว่า Light Year แม้ในสมัยโบราณ คำว่า “โศยติษศาสตร์” ก็ยังมีมาตรากำหนดไว้ว่า

๖๐ วิปล	=	๑ ปล
๖๐ ปล	=	๑ ฎิ (นาที ชั่วโมง)
๖๐ นาที	=	๑ วันและคืน
๓๐ วันและคืน	=	๑ เดือน
๑๒ เดือน	=	๑ ปี
๓๖๐ ปี	=	๑ เทววรรษ
๑๒๐๐ เทววรรษ	=	๑ กัลยยุค
๒ กัลยยุค ๒๔๐๐ เทววรรษ	=	๑ ทวาปรยุค
๓ กัลยยุค ๓๖๐๐ เทววรรษ	=	๑ เตรตายุค
๔ กัลยยุค ๔๘๐๐ เทววรรษ	=	๑ สัตยยุค
๑๐ กัลยยุค ๑๒๐๐๐ เทววรรษ	=	๑ จตุรยุค
๗๑ จตุรยุคเศษ	=	๑ มัณวันตร
๑๐๐๐ จตุรยุคเศษ หรือ ๑๔ มัณวันตร	=	๑ กัลป์
๒ กัลป์	=	๑ วันและคืน ของพรหมโลก (พรหมทิน)
๓๖๐ พรหมทิน	=	๑ พรหมวรรษ

ตามมาตรานี้ถ้าคิดตัวเลขทบพันดู ก็คงจะประมาณเวลานับตั้งแต่โลกนี้สร้างขึ้นมาเมื่อ ๕๐ พรหมวรรษ ๒ กัลป์ ๖ มัณวันตร ๒๗ จตุรยุค ๑ สัตยยุค ๑ เตรตายุค ๑ ทวาปรยุค กับ ๕๐๘๕ ปีของมนุษย์โลกในกัลยยุคแล้ว มารวมกันกับจำนวนปีมนุษย์โลกดังกล่าวมาในทำนองนี้ โลกนี้จะมีอายุทั้งหมดได้ ๑๐๐ พรหมวรรษเต็ม

ศาสนาธรรม ก่อน
๑๐,๐๐๐,๐๐๐,๐๐๐ ปี

แต่

ไวทิกธรรม ก่อน
ถึง ๑๐๐,๐๐๐,๐๐๐ ปี

อารยธรรม
ถึง ก่อน ๑,๐๐๐,๐๐๐ ปี

พราหมณธรรม
ถึง ก่อน ๑,๐๐๐ ปี

ตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. ๑๕๐๐ เรียกกันว่า ฮินดูธรรม มาถึงบัดนี้

๑.๒ พระศาสดาของศาสนาพราหมณ์—ฮินดู

“ศาสดา” หรือ “ผู้ตั้งศาสนา” ในภาษาสันสกฤต เรียกว่า “ชรุมปรวรคก แห่งศาสนาธรรม” แปลอีกนัยหนึ่งให้ตรงกับภาษาไทยก็ได้ว่า “พระศาสดาของศาสนาพราหมณ์—ฮินดู” และพระศาสดาของศาสนาพราหมณ์—ฮินดูนี้ก็มีอยู่หลายกัลป์

ในบางกัลป์พระพรตมา หรือปางของพระพรตมาเป็นประธาน ก็เรียกกัลป์นั้นว่า “พรตมกัลป์”

ในบางกัลป์พระวิษณุ หรือปางของพระวิษณุเป็นประธาน ก็เรียกกัลป์นั้น ตามปางของพระวิษณุ มี ๑๐ ปาง เช่น วิษณุกัลป์ วราหกัลป์ เป็นต้น

ในบางกัลป์พระศิวะ หรือปางของพระศิวะเป็นประธาน ก็เรียกกัลป์นั้นตามปางของพระศิวะ มี ๑๑ ปาง เช่น ศิวกัลป์ รุทรวงกัลป์ เป็นต้น

ไม่ว่าในกัลป์ที่พระพรตมาเป็นประธาน หรือพระวิษณุเป็นประธาน หรือพระศิวะเป็นประธานก็ตามจะได้ยินเสียงจากนภากาศเรียก “อากาชาวณิ” จากปรพพรหม (พระปรมาตมมัน) แล้วนำคำสั่งสอนนั้นสอนให้แก่ สุนกะ ในกัลป์ที่พระพรตมาเป็นประธาน สอนแก่สุนกะ, ในกัลป์ที่พระวิษณุเป็นประธานสั่งสอนให้แก่ พระพรตมา แล้วพระพรตมาสั่งสอนให้แก่สุนกะ, ในกัลป์ที่พระศิวะเป็นประธานสั่งสอนให้แก่ พระพรตมา แล้วพระพรตมาสั่งสอนให้แก่ สุนกะ

คำสั่งสอนธรรมะและวิธีปฏิบัติธรรม สอนแก่ผู้รับและสั่งสอนต่อให้ สอนแทน สอนแทน สอนให้แก่ สอนแทน สอนแทน สอนให้แก่ สันตกุมาร ผู้เป็นบุตรของพระพรหม ชาติอีกชั้นหนึ่ง ครั้นต่อมา พระพรหมชาติ กับ สันตกุมาร ก็ได้สั่งสอนแก่ พระนารทมนี ผู้เป็นเทพฤๅษีเพื่อให้เผยแพร่ออกไปยังนานาโลก

แต่สำหรับในมนุษย์โลกนี้ พระอุปเทศ คือ พระผู้แสดงเรื่องราวทางศาสนา ร่องลงมาจากพระนารทมนีก็คือ พระกบิลมนี ผู้เกิดมาเป็นมนุษย์แท้ ๆ มีตัวตนจริง ๆ อยู่ในโลกนี้ พระบิดามีชื่อว่ากรรมมนี พระมารดาชื่อ เทวหฤติ พระกบิลมนีได้แสดง ธรรมเทศนาครั้งแรกที่ วินพูอาศรม ครั้นต่อมาก็ได้ตั้งอาศรมขึ้นที่ปลายทางแม่น้ำคงคาที่ เรียกว่า กันคงคาสาคร ในเดือนธันวาคมและมกราคม ทุกปี จึงมีประชาชนเป็นจำนวนมากไปจาริกแสวงบุญกัน ณ ที่แห่งนั้น

“พระปรมาตมน์เป็นพระเจ้าสูงสุด” ในภาษาสันสกฤตเราอาจจะเรียกหัวเรื่องข้อนี้ ได้ว่า “อุปาสยเทพแห่งศาสนาธรรม” ในพระศาสนาธรรมนี้ มีอุปาสยเทพอยู่ด้วยกัน ๓ พระองค์ คือ พระพรหมา (หรือพระพรหมชาติ) พระวิษณุ และพระศิวะ ความจริง แล้วก็มีพระองค์เดียวเท่านั้น คือ พระปรมาตมน์ แต่พระปรมาตมน์ไม่มีรูปร่างและไม่มี ตัวตนเป็นนิรันดร์ หรือนิรันการ คือ ไม่มีอาการปรากฏ หรือปราศจากอาการนั่นเอง

ครั้นเมื่อพระปรมาตมน์มีความประสงค์จะสร้างโลก พระปรมาตมน์ก็แยกกลายเป็น “สาการภาพ” ขึ้น คือเกิดภาวะอันมีอาการ และเป็น ศุภรูป (สามรูป) ได้แก่ พระพรหม ชาติ พระวิษณุ และพระศิวะ

พระพรหมา เป็นพระเจ้าผู้สร้างโลกต่าง ๆ

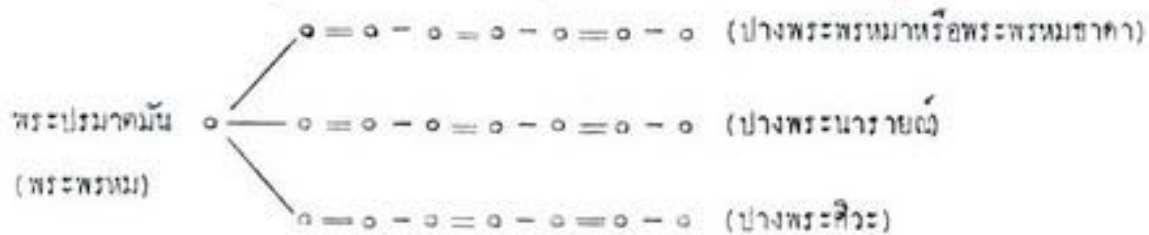
พระวิษณุ เป็นพระเจ้าปาละ คือผู้คุ้มครองโลกต่าง ๆ

พระศิวะ เป็นพระเจ้าผู้สังหาร หรือทำลายโลกต่าง ๆ

เมื่อทั้งสามพระองค์มารวมอยู่เป็นจุดเดียวกันก็กลายเป็นพระปรมาตมน์ ผู้ไม่มีรูป กาย แต่หากว่าผู้ใดมีจิตเลื่อมใสศรัทธา ใครจะได้ทราบศานาพระเป็นเจ้าทั้ง ๓ พระองค์ หรือองค์ใดองค์หนึ่งก็ย่อมกระทำไม่ได้ หากแต่ต้องตั้งใจปฏิบัติตามคำสั่งสอนในคัมภีร์พระเวท อย่างเคร่งครัดเป็นเวลานานจึงจะสำเร็จ

ปฺรณเมทท ปฺรณเมทํ ปฺรณาต ปฺรณเมทจุยเต
 ปฺรณสฺย ปฺรณเมทาย ปฺรณเมวาวสียเต
 ซึ่งแปลว่า “นั่นคือสมบุรณ์, นี่คือสมบุรณ์, (เขา) ได้ถูกเรียกสมบุรณ์ด้วยสมบุรณ์
 (ของเขา),

เอาความสมบุรณ์ออกจากความสมบุรณ์ ก็จะมีเหลือแต่ความสมบุรณ์” ดังนี้

ในคัมภีร์เวทानตะ ท่านแสดงพระปรมาत्मन्เทียบเท่ากับศุณฺย มีศุณฺยตัวหนึ่ง
 ลบศุณฺยออกไปพัน ๆ ตัวตามลำดับ แต่ศุณฺยเดิมก็ยังคงอยู่อย่างเดิม และศุณฺยที่เกิดจาก
 การลบ ก็เป็นศุณฺยเป็นแถวด้วย คือ ศุณฺยลบศุณฺย ผลลัพธ์ก็เป็นศุณฺย ยังคงเหลือศุณฺย
 เป็นเช่นนั้นเรื่อยไป

ยังมีปางของพระแม่อาทิตย์ศักดิ์ และปางนี้เป็นเหตุที่ได้เห็นกันว่ามีเทวดานานา
 นานารูป และในศาสนาพราหมณ์—ฮินดู มีเทวดาในรูปรูปนามเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ด้วย จึงไม่มี
 ที่สิ้นสุด เช่น มีสาวกผู้หนึ่งอยู่ในสรวงเทพเจ้าองค์หนึ่ง แต่ก่อนนั้นสาวกผู้นั้นยังไม่เคย
 พบกับเทพเจ้าองค์นั้นมาก่อน ได้มีความรู้มาจากคำราหรือจากผู้อาวุโส เขาได้ปฏิบัตินานา
 ประการและจินตนาการรูปร่างขององค์เทพนั้นด้วย หลังจากนั้นเขาก็เล่าให้ฟังเกี่ยวกับ
 รูปร่างที่เขาได้เห็นมา อีกไม่นานก็มีหลายคนเริ่มนับถือเทพเจ้าองค์นั้นในรูปร่างลักษณะ
 ใหม่ และได้ตั้งชื่อถวายพระนามใหม่ขึ้นด้วย หมายถึงจะได้เพิ่มเทพเจ้าอีกองค์หนึ่ง เช่น
 พระแม่สันโดษ ซึ่งเกิดขึ้นในแคว้นราชสถานเมื่อประมาณ ๕๐ ปีมานี้เอง

ด้วยเหตุนี้ ในศาสนาพราหมณ์—ฮินดู จึงมีเทพเจ้าเป็นจำนวนมากและเพิ่มขึ้น
 เรื่อย ๆ เพราะศาสนิกชนมีอิสรภาพเสรีเต็มที่ในการนับถือ และการจินตนาการทางเทวรูป
 แต่ทั้งหลักนี้ไม่ได้โดยเด็ดขาดว่า เทพเจ้าที่เราได้รู้แล้ว หรือจะได้ในอนาคต เป็นส่วน
 ของพระปรมาत्मन्นั่นเอง จึงถือกันว่ามีเอกภาพในพหุภาพ คือ มีเทพเจ้าองค์เดียวใน
 รูปร่างต่าง ๆ กัน

๑.๓ เทพเจ้าในศาสนาพราหมณ์—ฮินดู

ศาสนาพราหมณ์—ฮินดู มีองค์เทพมากมาย ผู้ที่ได้มีโอกาสไปเยี่ยมชมศาสนสถานหรือสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ของศาสนาพราหมณ์—ฮินดู ต่างก็จะเห็นได้ว่า แต่ละสถานที่มีเทพเจ้าแต่ละองค์เป็นเอกเทศโดยเฉพาะก็มี ประดิษฐานรวมกันหลาย ๆ องค์ก็มี จึงนึกไม่ออกว่าเทพเจ้าองค์ไหนสำคัญกว่า หรือองค์ไหนเป็นเทพเจ้าสูงสุด หรือแต่ละกลุ่มในศาสนิกชนนับถือแต่ละองค์ บางทีในครอบครัวเดียวกัน สมาชิกของครอบครัวแต่ละคนนับถือเทพเจ้าต่าง ๆ กัน และให้เป็นเทพเจ้าประจำของตน แต่ทุกคนหรือทุกกลุ่มบอกว่า เป็นสาวกของศาสนาพราหมณ์—ฮินดูเหมือนกัน สำหรับบุคคลที่ไม่เคยศึกษาเกี่ยวกับศาสนาพราหมณ์—ฮินดูมาก่อนนั้น เรื่องนี้เข้าใจยาก บุคคลที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับศาสนาพราหมณ์—ฮินดู โดยอ่านตำราต่าง ๆ ที่ได้เขียนขึ้นโดยนักเขียนผู้ไม่ใช่เป็นชาวพราหมณ์—ฮินดูก็เข้าใจยากเช่นกัน เพราะนักเขียนผู้นั้นก็ได้เขียนตามความเข้าใจของตนเอง โดยไม่สามารถจับใจความแท้ หรือไม่สามารถตีความอันเป็นเนื้อแท้ที่เขาเขียนขึ้นนั้นได้ จึงจำเป็นต้องทราบเสียก่อนว่าเทวดาต่าง ๆ นี้ได้เกิดขึ้นอย่างไรดังนี้

เมื่อพระปรมาत्मามีความประสงค์จะมีโลกต่าง ๆ ก็ทรงแบ่งภาคเป็นสามภาค คือ พระพรหม พระนารายณ์ และพระศิวะ ในเวลาเดียวกันพระแม่อาทิตย์ก็ทรงแบ่งภาคเป็นสามองค์ คือ มหาสุรสวัสดิ มหาลักษมี และมหากาลิหรือพระแม่อุมาเทวี ทั้งหกองค์นี้แบ่งเป็นปางต่าง ๆ หรือสร้างเทพเจ้าต่าง ๆ ขึ้นตามความต้องการ เช่น

โยทสามคฤดา (เจ้านแม่ ๑๖ องค์)

๑. เคารี	๒. ปัทมา
๓. ศจี	๔. เมธา
๕. สวิตรี	๖. วิชยา
๗. ชยา	๘. เทวเสนา
๙. สุวรา	๑๐. สุวาทา
๑๑. มาตฤา	๑๒. โลกมคฤดา
๑๓. ชฤติ	๑๔. ปุชฎี
๑๕. ดุษฎี	๑๖. อาตุมนันกุลเทวดา

สप्तมาตฤกา (เจ้านม ๗ องค์)

๑. ศรี	๒. ลक्ष्मी
๓. ฤติ	๔. เมธา
๕. สวาहा	๖. พรชณา
๗. สรสุวตี	

วาสุคเทพ (องค์เทพเจ้าเรือน)

๑. ลक्ष्मी	๒. ยโสวตี
๓. กานตา	๔. สุปริยา
๕. วิมล	๖. ศรี
๗. สุกา	๘. สมติ
๙. อิทา	๑๐. ธานยา
๑๑. ปราณ	๑๒. วิตาล
๑๓. สติรา	๑๔. ภทรา
๑๕. ชยา	๑๖. นิศา
๑๗. วิรชา	๑๘. วิกวา
๑๙. คิริน	๒๐. พรชนย
๒๑. ชยเนต	๒๒. กุณิศาบุตร
๒๓. สุรย	๒๔. สดย
๒๕. ภฤศ	๒๖. อากาศ
๒๗. วาย	๒๘. ปุษา
๒๙. วิตถ	๓๐. คฤทฤษต
๓๑. ยม	๓๒. คณฐรว
๓๓. ภฤจคราช	๓๔. มฤค
๓๕. ปิตฤ	๓๖. เทาวาริก
๓๗. สุกีรว	๓๘. ปุษปทนต

๓๙. วรณ	๔๐. อสุร
๔๑. เศษ	๔๒. ปาป
๔๓. โรค	๔๔. อหิรพุชนย
๔๕. มุขย	๔๖. ภลลฎ
๔๗. โสม	๔๘. สรป
๔๙. อทิตี	๕๐. ทิตี
๕๑. อป	๕๒. อาปวตส
๕๓. อรุษมาน	๕๔. สวิตระ
๕๕. สวิตา	๕๖. วิวสวต
๕๗. วิวธาริป	๕๘. ชยนต
๕๙. มิตร	๖๐. ราชยภษมา
๖๑. รุท	๖๒. ปฤทวิร
๖๓. พรหมา	๖๔. จรกี
๖๕. วิทาร์	๖๖. ปุตนา
๖๗. ปาปรากษสี	๖๘. สกนท
๖๙. อรุษมา	๗๐. ชดุมภก
๗๑. บิลิปิจ	๗๒. วาสตปุร

ทิลุปาล (เจ้าทิส ๑๐ องค์)

๑. อินทร	๒. อคิน
๓. ยม	๔. นิรฤติ
๕. วรุณ	๖. วายุ
๗. โสม หรือ กุเวร	๘. อิศาน
๙. พรหมา	๑๐. อนนต

โลกपाल (ผู้รักษาการโลก ๕ องค์)

๑. คณปติ	๒. ทูรคา
๓. วายู	๔. อากาศ
๕. อศุวินี कुमार ทั้งสอง	

เอกาทศรุทรเทว (๑๑ องค์)

๑. มนุ	๒. มนุ
๓. มหินสี	๔. มหาน
๕. ศิว	๖. กรตฤวช
๗. อสูรเวตา	๗. ภว
๘. กาล	๑๐. วามเทว
๑๑. ชุตวรต	

สุรยุทธเทว ๑๒ องค์

๑. วิวสวาน	๒. อรยมา
๓. ปุชา	๔. ตวษฏา
๕. สวิตา (อสู)	๖. ภค
๗. ธาตา	๘. วิธาดา (ปรยณ)
๙. วรุณ	๑๐. มิตร
๑๑. ศกัร (อินท)	๑๒. อรุกรม (วิษณุ)

เทพุทธของเทวโลก

๑. ธนุนตริ	๒. อศุวินี कुमार ทั้งสอง

สไปลดฤกวิเศวเทว (หลายองค์)

สปลดฤกษ (๗ องค์)

อษฏฤกษาล (๘ องค์)

๑. อนนต	๒. วาสกี
๓. ตฤชก	๔. กุลิศ

๕. กรโกฏก

๖. สงขปาล

๗. กมุพล

๘. อศุวตร

บรรลาลนุชรวนละอุปสรา (หลายองค์)

สณนุท วฤษภ สูล มหากาล

ทฤษาธิสปลคณ (๗ องค์)

ทูลลา วิษณุ สุวธา

บรรลล มฤคยูโรค (หลายองค์)

วิมเนศุวร อป

มรค (๔๔ องค์)

ปฤทวิ

บรรลล นที (หลายองค์) อาทิเช่น

คงคา ยมูนา สรสุวติ อรุชนี ไคเมติ โคทาวรี จนนุทรรภาคา นรมทา กฤษณา
กาวรี มทานที มาเหณูทรี วาปตี ตาปตี วรุณา รุตปาลา นรีญชนา สรยู เป็นต้น

เจ้านั่งมหาสมุทร ทั้ง ๗

สุเมรุ หิมาลัย หิมาจล

สปลตฤชี่ พระฤชี่ ๗ ตน

๑. เคาตม

๒. ภรทวาช

๓. วิศวามิตร

๔. กศุยป

๕. ชมทคณ

๖. วสิษฐ อรุณธติ

๗. อตริ

อษฏาวุธ อาวุธ ๘ ชนิด

คทา

ตรีศูล

วชร

ศกติ

ทณูท

ขทูล

ปาส

องกุศ

อษฏศกดิ์ี พระแม่เจ้า ๘ องค์

ไอนุทรี	เกามาริ	พราหมิ	วาราหิ
จามุณฑา	ไวษณวี	มาหะศวรี	ไวณายกี

อษฏไภรว

อสีตางตไภรว	รुरुไภรว	จณฑไภรว	โกธไภรว
อุนมตตไภรว	กपालไภรว	ภิชณไภรว	สงุหารไภรว

นวศุรห นพเคราะห์

อาทิตย	จันทร	ภาม	พุธ	พฤหัสบดี
ศุกร	ศโนศจร	ราหู	เกตุ	

อิทธิเวทดา ๙ องค์

๑. อีศวร	๒. อุม่า	๓. สุกนท
๔. วิษณุ	๕. พุรพมา	๖. อินท
๗. ยม	๘. กาล	๙. จิตรคุปต

ปรคยอิทธิเวทดา ๙ องค์

๑. อคินิ	๒. อป	๓. ปฤถวี
๔. วิษณุ	๕. อินท	๖. อินทราณิ
๗. ปรชาปติ	๘. พวกรูป	๙. พุรพมา

วาสุโคสปลิ

โยคินิ ๖๔ องค์

๑. ทิพยโยคินิ	๒. มหาโยคินิ	๓. สิทธิโยคินิ
๔. มาหะศวรี (คณะศวรี)	๕. เปรตานุชิ	๖. ทากินิ
๗. กาลิ	๘. กาลราตรี	๙. นิศากริ
๑๐. หุงการิ	๑๑. สิทธิไวตาลีกา	๑๒. หริงการิ
๑๓. ภูตทามรา	๑๔. อรุชวเกศิ	๑๕. วิรูปานุชิ
๑๖. ศุขกังกิ	๑๗. นรโกชนิ	๑๘. เมตการิ

๑๙. วีรภทรา	๒๐. ชุมรากษี	๒๑. กลทปริยา
๒๒. รากษี	๒๓. ไมรรกฏากษี	๒๔. วิชาลาภี
๒๕. เกามารี	๒๖. จณที	๒๗. วาราที
๒๘. มุณฑาริณี	๒๙. ไกรวี	๓๐. วีรา
๓๑. ภยงกริ	๓๒. วชราริณี	๓๓. ไกรธา
๓๔. ทรมุขี	๓๕. เปรดวาหิณี	๓๖. กรกา
๓๗. ทรมลมุโพษี	๓๘. มาลินี	๓๙. มนตรโยคินี
๔๐. กาลาคินีโมหิณี	๔๑. โมหิณี	๔๒. จกรา
๔๓. กุณฑลินี	๔๔. พาลูกา	๔๕. เกาเพรี
๔๖. ยมทูตี	๔๗. กราลินี	๔๘. เกาศิกิ
๔๙. ยกษิณี	๕๐. ภกษิณี	๕๑. เกามารี
๕๒. มนตรวาหิณี	๕๓. วิชาลา	๕๔. การมุขี
๕๕. วยามรี	๕๖. มหารากษี	๕๗. เปรดภกษิณี
๕๘. ชุรุชฎี	๕๙. วกฏา	๖๐. ไมรรูปา
๖๑. กपालิกา	๖๒. นิกลา	๖๓. อมลา
๖๔. สิทธิปฐา		

เกษตรपाल ๔๔ องค์

๑. อชรา	๒. วุยาปกาชย	๓. อินทรจาร
๔. อินทรมุขี	๕. อุกษาภี	๖. กุชมาณา
๗. วรณ	๘. พาหุกาชย	๙. วิมุกต
๑๐. ลิปตก	๑๑. ลีลาโลก	๑๒. เอกทนษฏร
๑๓. ไอราวดาชย	๑๔. โอชธิมน	๑๕. พนธนาชย
๑๖. ทิพุกาย	๑๗. กมนทาลาชย	๑๘. โกะษณดาชย
๑๙. โค (คว)	๒๐. มณฐาภีธา	๒๑. วุยาจ

๒๒. อนุสุรูป	๒๓. จันทรวารุณ	๒๔. ผญาโฏป
๒๕. ชฎาล	๒๖. กุรตุ	๒๗. ขณเฏศวร
๒๘. วิญญก	๒๙. มณิมติ	๓๐. คณเพนุร
๓๑. ทามร	๓๒. ฌณณิกกรณ	๓๓. สุถวีร
๓๔. ทนุตร	๓๕. ธนท	๓๖. นาคกรณ
๓๗. มาริณ	๓๘. เมตุการ	๓๙. จิตการ
๔๐. สิงหาคฤติ	๔๑. มฤค	๔๒. ยกษุมปรีย
๔๓. เมฆวาทน	๔๔. ตีโกษุณษฏร	๔๕. อนล
๔๖. ศุกลตุนุท	๔๗. อนตริษ	๔๘. พรพรก
๔๙. ปาวน		

คัมภีร์ปุราณะได้แสดงไว้ว่ามีเทวดาทั้งหมด ๓๓๐,๐๐๐,๐๐๐ องค์ (สามร้อยสามสิบ ล้านองค์) เพราะสิ่งของทุก ๆ ชนิด มีเทวดาประจำด้วยทุกสิ่ง แม้กระทั่งไม้กวาดที่ใช้ตามบ้านเรือน (ทัวยเหตุนี้จึงเดินข้ามไม้กวาดไม่ได้ถือเป็นบาป ไม่นำไม้กวาดไปใช้สอย ธุระเป็นอย่างอื่น และต้องวางไม้กวาดไว้ในที่อันสมควร) ในบ้านเรือนแต่ละส่วนมีองค์เทพประจำส่วนของบ้าน เช่น เสาแต่ละต้นมีองค์เทพประจำทุกต้น เทพเจ้าแห่งน้ำก็คือ พระวรุณ เทพเจ้าแห่งลมก็คือพระวายุเทพ เทพเจ้าแห่งอัญมณีรัตนก็คือพระกุเวร เทพเจ้าแห่งวิชาก็คือพระแม่สรัสวดี เทพเจ้าแห่งสมองก็คือพระพิฆเนศวร ดังนี้ เป็นต้น

เทวดาต่าง ๆ นี้ ไม่ว่าจะมรูปร่างต่างกัน ชื่อก็ต่างกัน หน้าที่ก็ต่างกัน แต่เป็นวิญญานอันเดียวกัน คือ พระปรมาตมอันสูงสุดนั้น แบ่งภาคหรือแบ่งปางแต่ละสมัย ตามที่ต้องการหรือตามความจำเป็น

๑.๔ พระคัมภีร์ในศาสนาพราหมณ์—ฮินดู

ปัญหาที่ว่า มีพระคัมภีร์อะไรหรือดาราใดบ้าง อันเป็นที่ยกย่องกันในศาสนาหิตอบได้ง่าย ๆ ว่าพระคัมภีร์ของศาสนาธรรมก็คือพระเวท ก็นามว่า “พระเวท” นี้ มีความหมายกว้างขวางมาก และไม่ยากแก่การทำความเข้าใจนัก ถ้าต้องการให้เข้าใจดีก็น่าจะต่อ

ศึกษา “ษฏศาสตร์” คือ ศาสตร์ ๖ แขนง ที่เรียกว่า เวทศาสตร์ คือ ความรู้อันเกี่ยวข้องกันและนับเนื่องกับส่วนต่าง ๆ ที่ประกอบกันเข้าเป็นพระเวท ศาสตร์ ๖ ประการนั้นได้แก่

๑. ศึกษาศาสตร์ สอนการอ่านทำนองของพระเวทว่าจะอ่านได้อย่างไรบ้าง
๒. กัลปศาสตร์ สอนไว้ว่าพระเวทหรือคำแต่ละคำของพระเวทและมนตร์ต่าง ๆ นั้นจะมีวิธีนำเอาไปใช้ที่ไหน และอย่างไร
๓. ไวยากรณ์ศาสตร์ สอนว่าคำแต่ละคำของพระเวท พระมนตร์ อุปติขณ์มาอย่างไร และออกเสียงอย่างไร
๔. นิรุกติศาสตร์ สอนเรื่องคำพูด หรือภาษา ความเข้าใจในภาษาและการรู้จักใช้ถ้อยคำให้ผู้อื่นเข้าใจ การศึกษาถึงที่มาของคำแต่ละคำว่ามีอะไรมาประกอบกันเข้าบ้าง จึงสำเร็จเป็นคำได้รูปคำอย่างนี้
๕. จันทรศาสตร์ หรือกาพย์ศาสตร์ สอนว่ามนตร์แต่ละมนตร์ของพระเวทอ่านทำนองอย่างไร และมีวิธีการประพันธ์แต่ละกาพย์แต่ละจันท์อย่างไรบ้าง
๖. ไซยติศาสตร์ หรือโหราศาสตร์ กล่าวคือ ดาราศาสตร์ สอนถึงคติทางโคจรของดวงดาวทั้งหลายในท้องฟ้าจะสังเกตได้ว่าในสมัยโบราณนั้น แม้ว่านาฬิกายังไม่มี แต่นักดาราศาสตร์ก็สามารถจะบอกเวลาที่ถูกต้องได้ ทั้งนี้รวมถึงวิชาอัฐนียมวิทยาด้วย

ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าผู้ใดมีความรู้เรื่องศาสตร์ทั้ง ๖ นี้แล้ว ผู้นั้นก็จะสามารถเข้าใจความหมายของพระเวทได้ดี แต่ที่น่าเสียดาย ที่มีบุคคลเพียงส่วนน้อยจะสามารถเรียนให้ครบศาสตร์ทั้ง ๖ แขนงดังกล่าว และพระเวทอื่นๆ ต่อไปอีกด้วยได้ เพราะขึ้นอยู่กับขีดความสามารถของตนจำกัดและสิ่งแวดล้อมทางสังคม เพราะฉะนั้นท่านมหาฤषีไท่หวาย-นวยสมุณี จึงให้แบ่งการศึกษาพระเวทออกไปเป็น ๔ เล่ม คือ ฤคเวท สามเวท ยชุรเวท และ อถรรวเวท หนังสือพระเวททั้งสี่นี้ยังแยกออกไปได้อีก ๔ เล่ม ที่เรียกกันว่า อุปเวท ดังนี้

๑. ฤคเวท แสดงประวัติศาสตร์ของโลก ไม่ว่าจะเป็นเทวโลก มนุษยโลก หรือเคราะห์โลกต่าง ๆ ที่มีอยู่ในห้วงอวกาศ
- อุปเวทของฤคเวทก็คือ อายุรเวท คือ แพทยศาสตร์
๒. สามเวท แสดงกลศาสตร์หรือศิลปศาสตร์ต่าง ๆ รวมทั้งสังคิตศาสตร์ด้วย
- อุปเวทของสามเวทก็คือ คนธรวเวท หรือคันธรรพเวท ซึ่งมีวิธีใช้ศิลปะแห่งการดนตรีเข้าช่วยให้ตั้งเป็นสมาธิได้
๓. ยชุรเวท แสดงพิธีบูชาบวงสรวงต่าง ๆ ที่เรียกว่า ยชุมกรรม หรือ ยัญญกรรม
- อุปเวทของยชุรเวทก็คือ ธนุรเวท ซึ่งมีวิธีการสร้างอาวุธต่าง ๆ
๔. อาถรรพเวท แสดงการใช้เวทมนตร์เพื่อให้เกิดผลดีหรือผลร้ายขึ้น

อุปเวทของอาถรรพเวทก็คือ ศิลปเวท ได้แก่วิชาศิลปะต่างๆ นอกจากนี้ก็ยังมีคัมภีร์อุปนิษัตอีกจำนวนหนึ่ง ที่รจนาขึ้นเพื่อบรรยายความหมายของพระเวท

แต่ต่อมามหาฤชียาสมุณี ได้ตระหนักว่ายังมีคนอีกนับจำนวนไม่น้อย ที่ไม่สามารถจะตีความหมายในพระเวทให้เข้าใจได้ จึงได้รจนาคัมภีร์ปุราณะขึ้นอีก ๑๘ เล่ม และคัมภีร์อุปปุราณะอีก ๑๘ เล่ม เพื่อบรรยายหรืออธิบายข้อความและความหมายของคัมภีร์พระเวทที่ยังยากแก่ความเข้าใจ โดยยกเอาเรื่องจริง ๆ ที่เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์หรือเหตุการณ์ร่วมสมัยมากล่าวเป็นตัวอย่างประกอบคำอธิบาย และใช้นิทานเรื่องต่าง ๆ เข้ามาสาธกด้วยเพื่อเป็นอุทาหรณ์ประกอบ ให้เข้าใจชัดเจนขึ้น

เพราะฉะนั้น ตั้งแต่เริ่มต้นมาจนกระทั่งถึงบัดนี้ ศาสนาพราหมณ์—ฮินดูจึงถือกันว่าในทางสนาคนธรรมแล้วมีพระคัมภีร์หรือตำราที่ยกย่องกันในศาสนาดังนี้

๑. พระเวท	มีจำนวน	๔ เล่ม
๒. อุปเวท	"	๔ เล่ม
๓. ศาสตร์	"	๖ เล่ม
๔. อุนิษัท	"	๑๐๘ เล่ม
๕. ปุราณ	"	๑๘ เล่ม
๖. อุปปุราณ	"	๑๘ เล่ม

คัมภีร์ปุราณ ๑๘ เล่ม คือ

๑. พรหมปุราณ	มีจำนวนโคลก	๑๐,๐๐๐ โคลก
๒. ปทุม	"	๕๕,๐๐๐ "
๓. วิษณุ	"	๒๓,๐๐๐ "
๔. ศิว	"	๒๔,๐๐๐ "
๕. ภาคเวด	"	๑๘,๐๐๐ "
๖. นารท	"	๒๕,๐๐๐ "
๗. มารุกณเฑย	"	๙,๐๐๐ "
๘. อคูนี	"	๑๕,๔๐๐ "
๙. ภวิษุย	"	๑๔,๕๐๐ "
๑๐. พรหมไววรุต	"	๑๘,๐๐๐ "
๑๑. ลิงค	"	๑๑,๐๐๐ "
๑๒. วาราท	"	๒๔,๐๐๐ "
๑๓. สุกนุท	"	๘๑,๑๐๐ "
๑๔. วามน	"	๑๐,๐๐๐ "
๑๕. กูรม	"	๑๗,๐๐๐ "
๑๖. มตฺสฺย	"	๑๔,๐๐๐ "

หนังสือบางเล่มบอกว่า "อุนิษัทมี ๒๐๐ อุนิษัท"พิบูลย์นารควานี

๑๗. กรูท	มีจำนวนโคลก	๑๙,๐๐๐	โคลก
๑๘. พรหมานทปุราณ	"	๑๒,๐๐๐	"
	รวมเป็น	๔๐๐,๐๐๐	โคลก

คัมภีร์อุปปุราณ ๑๘ เล่ม คือ

๑. อาทิ หรือ สนั่นตฤมาร ปุราณ	๒. นรสิงห์ ปุราณ
๓. นารทกุมาร ปุราณ	๔. ศิวชมุนนที ปุราณ
๕. ทูรวาสาอศุจรย ปุราณ	๖. นารท อุปปุราณ
๗. กบิล ปุราณ	๘. มานว ปุราณ
๙. เอสนส ปุราณ	๑๐. พรหมานท ปุราณ
๑๑. วรุณ ปุราณ	๑๒. กาลิกา ปุราณ
๑๓. ยม ปุราณ	๑๔. มาเทศวร ปุราณ
๑๕. สามพ ปุราณ	๑๖. สุรบย ปุราณ
๑๗. ปาราสร ปุราณ	๑๘. เทวีภาควต ปุราณ

สมฤติและธรรมศาสตร์มีหลายเล่ม มีกฎสำหรับนำไปปฏิบัติ และบทลงโทษสำหรับผู้กระทำผิด

คัมภีร์สมฤติ และอุปสมฤติ ๕๕ เล่ม

๑. มนุ สมฤติ	๒. วิษณุ สมฤติ	๓. ปาราสระ สมฤติ
๔. ทกษ สมฤติ	๕. สมวรัต สมฤติ	๖. วุยาส สมฤติ
๗. ทาริต สมฤติ	๘. ศตาดป สมฤติ	๙. วศิษฐ สมฤติ
๑๐. ยม สมฤติ	๑๑. อาปสฺตมพ สมฤติ	๑๒. เคาตม สมฤติ
๑๓. เทวล สมฤติ	๑๔. ศงข สมฤติ	๑๕. ลิขิต สมฤติ
๑๖. ภารทวาช สมฤติ	๑๗. อุคณา สมฤติ	๑๘. เคาณก สมฤติ
๑๙. ยาชฌวลก สมฤติ	๒๐. พฤทสฺปติ สมฤติ	๒๑. อังคิรา สมฤติ
๒๒. โยคีศวร สมฤติ	๒๓. ปุรเจตา สมฤติ	๒๔. นารท สมฤติ

๒๕. สมนตุ สมฤติ	๒๖. ปิตามท สมฤติ	๒๗. วสุ สมฤติ
๒๘. กฤษณาชิน สมฤติ	๒๙. สดยวรด สมฤติ	๓๐. คารคย สมฤติ
๓๑. ชมทคณิ สมฤติ	๓๒. ปุสศดย สมฤติ	๓๓. ปุสท สมฤติ
๓๔. กรตุ สมฤติ	๓๕. อาเตรย สมฤติ	๓๖. ฉาคเลย สมฤติ
๓๗. มริจิ สมฤติ	๓๘. วตส สมฤติ	๓๙. ปารสกร สมฤติ
๔๐. ฤษยศฤงค สมฤติ	๔๑. ไพชวป สมฤติ	๔๒. ซาพาลิ สมฤติ
๔๓. นาจิเกตา สมฤติ	๔๔. สกนท สมฤติ	๔๕. เลคาภิ สมฤติ
๔๖. กาศยป สมฤติ	๔๗. สนตกุมาร สมฤติ	๔๘. วยามร สมฤติ
๔๙. ซาตุกรณเย สมฤติ	๕๐. กาบิณชล สมฤติ	๕๑. เพาชายน สมฤติ
๕๒. กณาท สมฤติ	๕๓. วิศวามิตร สมฤติ	๕๔. ไปจีนสิ สมฤติ
๕๕. โคภิล สมฤติ		

นอกจากนี้ยังมีคัมภีร์อื่น ๆ ที่เป็นการนอกรรณธิบายคัมภีร์พระเวทอีกมากมาย เช่น คัมภีร์สังหิตา คัมภีร์พระพรหมครันต์ เป็นต้น คัมภีร์ต่าง ๆ เหล่านี้ รวมกันแล้ว นับได้หลายพันเล่ม

แต่คัมภีร์ที่นับว่าเป็นสาระแห่งพระคัมภีร์ทั้งหลายยังมีอีก ๒ เล่ม คือ คัมภีร์มหาภารต ในคัมภีร์เล่มนี้เองมีอยู่ตอนหนึ่งชื่อ ศรีมัทภควัทคิตา นับว่าเป็นตอนที่สำคัญที่สุด เป็นที่ยอมรับของนักคิดนักการศาสนาและนักปรัชญาทุกระบบ หลักธรรมคำสอนในภควัทคิตาก็มีที่มาจากแหล่งคัมภีร์อุปนิษัต ซึ่งเป็นแขนงหนึ่งของคัมภีร์พระเวทเหมือนกัน

อีกเล่มหนึ่งได้แก่ คัมภีร์รามายณะ ซึ่งคนไทยส่วนใหญ่ทราบเรื่องราวกันดีอยู่แล้ว แต่ในทรรศนะของพราหมณ์—ฮินดู ถือกันว่าพระรามแห่งนครโยธาเป็นอุทาหรณ์แห่งการปฏิบัติเยี่ยงมนุษย์ผู้อุดมคุณธรรมอันดีงามในทุก ๆ ด้าน และทุกแง่ ทุกมุม เป็น “อุดมเลิศบุรุษ” เพราะฉะนั้นประชาชนจึงพร้อมใจกันยกย่องนามของพระราม ให้มีคำคุณศัพท์นำไว้ข้างหน้าว่า “มรยาทาปุรุષอตม” ส่วนมากก็เรียกกันว่า มรยาทาปุรุષอตม-ราม แปลว่า พระรามผู้มียรรยาทเลิศบุรุษ

อันที่จริงแล้ว คัมภีร์ “รามายณะ” ก็คือ ประวัติหรือเรื่องราวของพระรามนั่นเอง แต่ทว่าชาวพราหมณ์—ฮินดูเชื่อกันว่า พระรามเป็นอวตารปางที่ ๗ ของพระวิษณุ (ในนารายณ์สิบปาง หรือ ทศาวตารของพระวิษณุ) และเป็นผู้มีคติพิเศษในการปฏิบัติมนุษยธรรม เพราะฉะนั้น ประวัติของพระรามจึงเป็นเรื่องราวอันบริสุทธิ์ยิ่ง สมควรเป็นตัวอย่างในการบำเพ็ญชีวิตของมนุษย์ได้เป็นอย่างดี และด้วยประการฉะนี้ เรื่องรามายณะจึงได้กลายเป็นคัมภีร์สำคัญทางศาสนาไปอีกเล่มหนึ่ง

เรื่องรามายณะแสดงประวัติของพระรามอันใด เรื่องมหาภารตก็แสดงประวัติชีวิตของพระกฤษณะอันนั้น เพราะพระกฤษณะเป็นอวตารปางที่ ๘ ของพระวิษณุ คำสั่งสอนของพระกฤษณะที่เรียกว่า “ศรีมัทภควัทคีตา” นั้น กล่าวได้ว่าเป็นประโยชน์แก่มนุษย์ทั้งปวง เพราะฉะนั้น ทั้งมหาภารต รามายณะ และภควัทคีตา ต่างก็ได้รับความยกย่องเป็นอย่างสูงว่าเป็นคัมภีร์ทางศาสนา ที่ชาวพราหมณ์—ฮินดูต่างก็ภาคภูมิใจยิ่ง

ในปัจจุบันเกือบจะกล่าวได้ว่า ทุก ๆ ครอบครัว ทั้งในและนอกประเทศอินเดีย มีพระคัมภีร์เหล่านี้ ไว้ในความครอบครองของตน นอกจากจะถือว่าเป็นวรรณกรรมชั้นสำคัญแล้ว ยังถือว่าเป็นคัมภีร์ที่ให้บทเรียนทางปรัชญา ศาสนา และจริยธรรมในหลาย ๆ ด้าน จนได้รับการแปลออกสู่ภาษาต่าง ๆ หลายภาษา กล่าวได้ว่าเป็นคัมภีร์แห่งมนุษยธรรมกว่าได้

ในคัมภีร์ของศาสนาธรรมทุก ๆ คัมภีร์ ได้สอนไว้ว่า ชีวิตคือวิญญานนี้ไม่มีวันตาย และไม่มีวันสูญสลายไปเลย ย่อมมีอยู่ตลอดกาลเป็นนิรันดร์ เพียงแต่ว่าหมุนเวียนอยู่โดยกรรมคติที่กระทำอยู่ตลอดเวลา

ศาสนาธรรมที่ได้กล่าวมาตั้งแต่เริ่มต้นนี้ มีอยู่ด้วยกันหลายสาขา เช่น สมาร์ท ไวษณพ ไชวะ ศากต อารยสมาซ เป็นต้น

* ๑.๕ สัญลักษณ์ทางศาสนาพราหมณ์—ฮินดู

สัญลักษณ์ทางศาสนาพราหมณ์—ฮินดูสำคัญที่สุด คือ ตัวอักษร 35 อ่านว่า โอม มาจาก อ + อุ + ม ซึ่งเป็นสัญลักษณ์แทนพระตรีมูรติเทพ คือ อ แทนพระนารายณ์ หรือ พระวิษณุ อุ แทนพระพรหม หรือพระพรหมธาดา ม แทนพระศิวะ

หรือพระอิศวร เมื่อรวมกันเข้าเป็นอักษรเดียวกันกลายเป็นอักษร 35 แทนพระปรมาत्मन् พระเจ้าสูงสุด ไม่มีตัวตน สัญลักษณ์นี้ทุกนิกายทุกลัทธิในศาสนาพราหมณ์—ฮินดูต้องใช้เป็นประจำ

รองลงมาอีก หรือ คือเครื่องหมายสวัตติกะ เป็นสัญลักษณ์ที่ทุกนิกายและทุกลัทธิใช้เป็นส่วนมาก เครื่องหมายสวัตติกะนี้เป็นเครื่องหมายแทนพระพิณเสวร หรือพระคณเศ หมายถึง เป็นมงคลทุกทิศทุกทางทุกด้านทุกมุม ปราศจากอุปสรรคทั้งปวง

รองลงมาอีก มีเครื่องหมายสัญลักษณ์หลายอย่างซึ่งแต่ละนิกายและลัทธิใช้กันประจำนิกายและประจำลัทธิ อาทิเช่น นิกายไศวะเอารูปตรีศูล ॐ เป็นสัญลักษณ์ประจำนิกายไศวะ นิกายไวษณพเอารูปจักร เป็นสัญลักษณ์ประจำนิกายไวษณพ นิกายศากตเอารูปตรีศูล ॐ หรือหอก เป็นสัญลักษณ์ประจำนิกาย นิกายสมารตเอารูปโอม 35 เป็นสัญลักษณ์ประจำนิกาย ดังนี้ เป็นต้น

ในประเทศไทย เทวสถานโบสถ์พราหมณ์ใช้รูป คือ ทั้งตรีศูลและตัวอักษร อ อุ ม เป็นสัญลักษณ์, สมาคมฮินดูสมาชใช้ตัวอักษรโอม 35 เป็นสัญลักษณ์, สมาคมฮินดูธรรมสภาใช้รูปโอมล้อมรอบด้วยสวัตติกะและจักรในรูปร่างกลม เป็นสัญลักษณ์

ทั้งสามสถาบันดังกล่าวรวมกันเรียกว่า องค์การศาสนาพราหมณ์—ฮินดู ซึ่งมีสัญลักษณ์ร่วม คือ ตัวโอมอยู่ในระหว่างตรีศูล ตรีศูลกับโอมเป็นสัญลักษณ์

นอกจากนี้ยังมีรูปดอกบัว สังข์ คทา ช้าง โค พระอาทิตย์ นกยูง นาค สิงโต (งู) คันдай และอื่น ๆ ใช้เป็นสัญลักษณ์ประจำนิกายและประจำลัทธิด้วย แต่ทั้งตัว 35 โอม ไม่ได้

๑.๖ นิกายและลัทธิในศาสนาพราหมณ์—ฮินดู

นิกายใหญ่ ๆ ในศาสนาพราหมณ์—ฮินดู มี ๔ นิกายด้วยกัน คือ

๑. นิกายไชวะ ถือพระศิวะเป็นใหญ่และนับถือพระนารายณ์ พระพรหม และเทพอื่น ๆ ด้วย
๒. นิกายไวษณพ ถือพระนารายณ์เป็นใหญ่และนับถือพระศิวะ พระพรหม และเทวดาอื่น ๆ ด้วย
๓. นิกายศากุติ ถือว่าพระแม่อาทิกัตติหรือพระแม่ปราศกัตติเป็นใหญ่ องค์เทวทั้งปวงเป็นปางของพระแม่อาทิกัตติหรือพระแม่ปราศกัตตินั้นเอง และนับถือพระพรหม พระนารายณ์ พระศิวะและองค์เทพอื่น ๆ ด้วย
๔. นิกายสมุทรุด ถือห้าองค์ด้วยกันคือ พระพินเนศวร พระแม่กวานีคือพระแม่อาทิกัตติ พระพรหม พระนารายณ์ พระศิวะ ไม่มีองค์ใดใหญ่กว่ากันโดยเฉพาะ

ทั้ง ๔ นิกายนี้ถือว่าพระปรมาตมน์ไม่มีรูป ไม่มีตน เป็นพระเจ้าสูงสุด และพลังของพระปรมาตมน์ คือ พระแม่อาทิกัตติ บางตำราก็เรียกชื่อพระปรมาตมน์ว่า อาทิปุรุช และ ประพรหม ด้วย

มิลัทธิที่แยกจากทั้งสี่นิกาย มีหลายร้อยนิกายด้วยกัน แต่ละนิกายมีเทวดาสำหรับบูชาสักการะมีพระปรมาจารย์ผู้กำเนิดนิกาย แต่ทุกนิกายถือว่าพระปรมาตมน์เป็นพระเจ้าสูงสุดและตัวอักษร 35 โอมุใช้เป็นสัญลักษณ์ทั้งสิ้น จึงกล่าวได้ว่า ไม่ว่าจะมินิกายมากมายสักเพียงใดก็ตาม แต่เป็นครอบครัวในศาสนาธรรม คือ พราหมณ์—ฮินดู เดียวกัน

๑.๗ จุดมุ่งหมายของศาสนาพราหมณ์—ฮินดู

จุดมุ่งหมายของศาสนาพราหมณ์—ฮินดูนั้น ก็เพื่อนำบุคคลไปสู่ความหลุดพ้น ความหลุดพ้นในที่นี้หมายถึง หลุดพ้นทั้งจากกองกิเลสและกองทุกข์ ยิ่งไปกว่านั้น เมื่อหลุดพ้นไปแล้วก็จะกลายเป็นเอกภาพมีภาวะเป็นอันหนึ่งอันเดียวไปกับพระปรมาตมน์ด้วย ภาวะหนทางหรือความเป็นไปเช่นนี้เรียกว่า “โมกษคติ” หรือ “พรหมมารุด”

โมกษ คือความหลุดพ้น ส่วนคติ คือ ทาง ทางไป หรือทางดำเนิน เพราะฉะนั้น เมื่อรวมกันเข้าแล้วจึงหมายความว่า ทางไปสู่ความหลุดพ้น หรือทางแห่งความ

หลุดพ้นนั่นเอง บุคคลใดก็ตาม เมื่อบรรลุสภาพแห่งความหลุดพ้นเช่นนั้นแล้ว บุคคลนั้น ก็เป็นอันว่าไม่มีวันที่จะต้องมาเวียนว่ายตายเกิดอีกต่อไป โมกษในคติพราหมณ์—ฮินดูถือว่า “มีสภาพไปกลมกลืนรวมอยู่กับพระปรมาตมัน”

ในโลกนี้มีโยนิ คือสัตว์ทั้งหลาย อยู่ถึง ๘,๔๐๐,๐๐๐ ชนิด (แปลล้านสี่แสน) ในจำนวนนี้มีสัตว์เพียงประเภทเดียวเท่านั้นที่มีสิทธิพิเศษโดยเฉพาะในอันที่จะปฏิบัติการ เพื่อ “โมกษ” ได้คือ “มนุษย์” เพราะเหตุฉะนั้น คัมภีร์นานาประเภททางศาสนา พราหมณ์—ฮินดู จึงกล่าวไว้เป็นคติเตือนใจว่า หากชีวิตหรือวิญญาณดวงใดก็ตาม ได้มีโอกาสมาถือปฏิสนธิเป็นมนุษย์แล้ว ไม่ปฏิบัติการเพื่อหาหนทางไปสู่โมกษคติ โดยถือหลักแห่งมนุษยธรรม คือ ธรรมะ หรือหลักและวิธีการที่มนุษย์จะพึงประพฤติปฏิบัติ กลับหันไปประพฤติปฏิบัติแต่อธรรมแล้วไซ้ ชีวนั้นหรือวิญญาณดวงนั้นก็ถือว่าเป็นมนุษย์ แต่เพียงร่างกายเท่านั้น จะได้รับความแตกต่างจากสัตว์เดียรฉานแม้แต่ประการใดก็หาไม่

ถึงแม้ศาสนาพราหมณ์—ฮินดูจะสั่งสอนหรือเน้นซึ่งหลักการแห่ง “โมกษคติ” หรือทางแห่งความหลุดพ้นไว้เช่นนั้นแล้วก็ตาม แต่เชื่อว่าศาสนาพราหมณ์—ฮินดูจะปล่อยให้เป็นภาระแก่เทพเจ้า หรืออาศัยแต่เทพเจ้าเป็นที่พึ่งอยู่แต่ฝ่ายเดียวก็หาไม่ ศาสนาพราหมณ์—ฮินดูก็ยังอาศัยกรรมของตนอยู่นั่นเอง คัมภีร์พระเวทจึงได้สอนไว้ว่า มนุษยชาติทั้งหลาย ควรปฏิบัติตามคติ ๔ ประการ คือ ธรรมะ อรรถะ กามะ และโมกษะ

อรรถ แปลว่า ทรัพย์สมบัติ หรือสิ่งของที่เรากำลัง

กาม แปลว่า ความปรารถนา ความประสงค์ หรือความต้องการ การอุปโภค บริโภคสิ่งต่าง ๆ ก็จัดเป็นกามเหมือนกัน

ทั้งสองอย่างนี้หมายความว่าอันควรปฏิบัติทางอรรถคติ โดยถือหลักกรรม ประการหนึ่ง อีกประการหนึ่ง หมายถึงการอันควรปฏิบัติทางกามคติ โดยถือหลักกรรมเช่นเดียวกัน เมื่อทั้งอรรถคติและกามคติ ได้รับการปฏิบัติเป็นหลักอย่างครบถ้วนแล้ว โมกษคติ ก็ย่อมจะสำเร็จลงด้วยโดยไม่ต้องสงสัย

อย่างไรก็ตามเมื่อมนุษย์สำเร็จโมกษธรรมแล้ว ยังไม่ควรจะละเลิกอรรถะกับกามะเสียโดยสิ้นเชิง เพราะถ้าหากมนุษย์ทั้งปวงมิได้คิดถึงอรรถคติกับกามคติเลยมนุษย์เราก็คงจะ

ต้องถึงแก่กาลสูญพันธุ์หรือมิได้มีการวิวัฒน์พัฒนาทั้งในทางสังคม ทางความเจริญ ทางทรัพย์สินสมบัติ ทางโลกและทางประเทศชาติ ตลอดจนแม้กระทั่งทางเพศ คือการรักษา และขยายชาติพันธุ์มนุษย์ด้วย เมื่อเป็นเช่นนั้นมนุษย์ก็จะเฝ้าแต่ดิ้นรนหาทางเพื่อไปสู่ โมกษะแต่เพียงอย่างเดียว หรือกันแต่บำเพ็ญสมาธิเรื่อยเจื้อยไปเปล่า ๆ เมื่อการณเป็น ดังนี้แล้ว โลกทั้งโลกก็จะดูเหมือนหนึ่งหยุดหมุนหรือหยุดนิ่งอยู่กับที่ จะไม่มีการสมรสเพื่อ รักษาวงศ์ตระกูลให้อยู่ยั่งยืนนาน จะไม่มีการใช้เวลาไปในการศึกษาวิชาการ เพื่อแสวงหา ความรู้หรือเพื่อความเจริญก้าวหน้า หรือแม้แต่ในการสร้าง การประดิษฐ์เครื่องอุปโภค บริโภคต่าง ๆ อีกต่อไป

อย่างไรก็ตามโดยธรรมชาติแล้วคนเราย่อมมีปกติต้องคิดหรือต้องทำ ไม่สิ่งใดก็สิ่ง หนึ่งอยู่เสมอ จะอยู่นิ่ง ๆ ย่อมไม่ได้ เพราะฉะนั้น คัมภีร์พระเวทจึงกล่าวว่า มนุษย์เรา ควรปฏิบัติตนตามอรรถคติและกามคติ โดยถือหลักธรรมคติ ทั้งนี้ ก็เพื่อนำมนต์ให้เข้าสู่โมกษคตินั่นเอง เพราะคัมภีร์พระเวทสอนไว้ว่า มนุษย์เราควรจะแสวงหาทรัพย์สินสมบัติ โดยมีหลักธรรม และทรัพย์สินสมบัติที่หามาได้แล้วโดยหลักธรรมนั้น ก็พึงนำไปใช้ในการ อุปโภคบริโภคอย่างมีหลักธรรมด้วยจึงจะชอบ

บทที่ ๒

หลักธรรมของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู

คำว่า "หลักธรรม" หรือ ธรรม นั้น แปลได้หลายอย่าง ธรรม แปลว่า หน้าที่ที่ได้ สิ่งที่ควรทำก็ได้ การทำความดีและการละเว้นความชั่วก็เป็นธรรมเหมือนกัน นอกจากนี้ยังแปลได้ว่า ความเจริญความรู้ของจริง การรู้ความถูกต้อง และรู้วิทยาศาสตร์ หรือตรรกศาสตร์ ซึ่งมีความหมายว่า ธรรมะ คือสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งถ้าหากปราศจากสิ่งใดสิ่งหนึ่งนั้นเสียแล้ว ก็จะอยู่ไม่ได้ อย่างนั้นแหละ สิ่งที่ขาดไปหรือจากไปนั้นเรียกว่า ธรรมะ ถ้าอุปมาให้เห็นจริงในเชิงตรรกศาสตร์ก็จะเห็นได้ง่ายขึ้น เช่น

ความร้อน เป็นธรรมะของไฟ หรืออค์นี (ถ้าอค์นีไม่มีความร้อนก็มีผิดธรรมดาไป เรียกได้ว่า มิใช่อค์นี) หรือ

ความสว่าง และความร้อน เป็นธรรมะของดวงอาทิตย์ (ถ้าดวงอาทิตย์ไม่มีความสว่างหรือไม่ให้ความร้อน ก็มีผิดธรรมดาไป สิ่งนั้นย่อมมิใช่ดวงอาทิตย์) หรือ

ความเย็น เป็นธรรมะของหิมะ (ถ้าหิมะไม่มีความเย็น ก็มีผิดธรรมดาไป มิใช่หิมะเสียแล้ว) หรือ

การมองเห็น เป็นธรรมะของดวงตา (ถ้าดวงตามองไม่เห็นก็มีผิดธรรมดาไป จะเรียกว่าดวงตาไม่ได้เสียแล้ว) ดังนั้นเป็นต้น

๒.๑ หลักธรรมสำคัญ ๔ ประการ

การปฏิบัติตามหลักธรรม ๔ ประการ คือ ปฏิบัติธรรมของพระพรหม ที่จะนำคนให้เป็นพรหมเรียกธรรมนี้ว่า พรหมธรรม คือ

๑. เมตตา หมายถึง ความรัก ความปรารถนาดีต่อผู้อื่นสัตว์อื่น ที่เกิดจากส่วนลึกก่อปรด้วยความมีน้ำใจสูง โดยไม่มีคั่นเหมาเกี่ยวข้อง และจะต้องมีพร้อมทั้ง กาย วาจา ใจ

๒. กรุณา หมายถึง ความปรารถนาที่จะให้ผู้อื่นสัตว์อื่นมีความสุข โดยที่ตนจะช่วยเหลือเมื่อมีโอกาสและจะต้องทำทั้งทางกาย ทางวาจา และแม้ทางใจ โดยไม่มีคั่นเหมาเกี่ยวข้อง

๓. มุทิตา หมายถึง ความยินดี เมื่อเห็นผู้อื่นได้ดีมีความสุข จะต้องทำทั้งทางกาย วาจา ใจ โดยไม่มีคั่นหามาเกี่ยวข้อง

๔. อุเบกขา หมายถึง การวางเฉย ในสิ่งที่ให้ร้ายแก่ตน และการวางเฉยในฐานะที่เราไม่สามารถที่จะช่วยเหลือได้ จะต้องมีทั้งทางกาย วาจา ใจ

ท่านปตัญชลียังได้อธิบายไว้ใน โยคะสูตรว่า “...สูตร : โมคฺรี—กรฺณา—มุทิตา—อุเปกฺขาณำ—สุข—ทุกฺข—บุญฺย—อบุญฺยวิคฺยาณำ ภาวนาตฺส จิตฺตปฺรสาทนม (๓๓)

คำแปล:— ความสงบสุขสำราญใจ (ย่อมเกิดขึ้น) จากการภาวนาถึง เมตตา, กรุณา, มุทิตา, อุเบกขา และเรื่องสุข, ทุกข์, บุญ, และสิ่งที่ไม่เป็นบุญ (คือบาป)

คำอธิบาย:— การภาวนาถึงเมตตา, กรุณา, มุทิตา, อุเบกขา การพิจารณาถึงว่า อะไรเป็นสุข อะไรเป็นทุกข์, อะไรเป็นบุญ หรืออะไรเป็นบาป เมตตาต่อผู้มีสุข กรุณาต่อผู้มีทุกข์ มุทิตาในบุญ อุเบกขาในบาป สิ่งเหล่านี้แหละ จะนำท่านโยคีไปสู่ความสงบสุขสำราญใจ เพราะการที่จิตใจของคนเราต้องงมค้นหาอารมณ์ต่าง ๆ นานานั้น มีเหตุอยู่ ๒ ประการ คือ คั่นหาและอัญญาณ แต่ว่าผู้มีเมตตาแผ่ไปยังสากลสัตว์เขาไม่พิจารณาใคร ผู้ซึ่งมีกรุณาต่อปวงชีพ เขาไม่เบียดเบียนใคร ผู้มีมุทิตาในบุญเขาไม่ต้องการหาความสำราญหย่อนใจจากโลกียสุข และผู้มีอุเบกขาในบาป เขาไม่เดินทางผิด ฉะนั้น ผู้ทรงคุณลักษณะเช่นนี้ ไม่ติดข้องอยู่ด้วยกามคั่นหาและในทำนองนี้ ผู้ซึ่งมีความรู้แจ้งในสุข ทุกข์ บุญ และบาป ก็แปลว่าท่านไม่ติดอยู่ในอัญญาณหรือความงมงาย ไม่หลงไหลไปตามทางที่ไม่สมควรผู้ก่อปรด้วยลักษณะการเช่นนี้ มีจิตแน่วแน่ไม่ต้องค้นหาอารมณ์ต่าง ๆ เพื่อแสวงความสุขอีก ฉะนั้นจิตจึงไม่เลี้ยวไปในทางนี้ทางนั้น นั่นคือจิตตั้งมั่นอยู่ในความสงบสุขสำราญ โดยไม่มีสิ่งใด ๆ ที่จะจูงจิตนั้น ไปในทางอันเป็นเครื่องนำไปสู่ความทุกข์โศกมันได้อีก....”

ธรรมะทั้ง ๔ ประการนี้จะเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตให้ถึง “พรหม” ผู้ปฏิบัติจะต้องสำรวมกาย วาจา ใจ น้อมนำธรรมะทั้ง ๔ ข้อเข้ามาอยู่ในใจ คิดพิจารณาให้รอบคอบว่า สิ่งใดควรจะนำธรรมะข้อใดมาหน้า แล้วข้อใดตาม แต่จะต้องมีพร้อมทั้ง ๔ ข้อ การคิดพิจารณาในธรรมะทั้ง ๔ ข้อนี้ จะเป็นสิ่งที่ทำให้จิตมีพลังที่จะดำเนินชีวิตให้เกิดความสุขจนกระทั่งเข้าถึง “พรหม” ได้ในที่สุด

* สวามี สัตยานันทปุริ เวทนามตประทีป “ปรัชญาฝ่ายโยคะ” ฉบับโรงพิมพ์จรัสสวาทวงศ์ พ.ศ. ๒๕๑๔
จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์แพรววิทยา, หน้า ๑๑๑

๒.๒ ลักษณะธรรมในพระธรรมศาสตร์ ๑๐ ประการ

ในพระธรรมศาสตร์ของศาสนาพราหมณ์—ฮินดู บัญญัติไว้ว่า ธรรมะย่อมมีลักษณะ ๑๐ ประการ คือ ธฤติ กุชมา ทม อสุเตย เสาจ อินทริยนิครุห ธี วิทยา สดฺย และ อโกรห ผู้ใดปฏิบัติธรรมทั้ง ๑๐ ประการนี้ ผู้นั้นก็ได้ชื่อว่า “ธรรมาตมา” ลักษณะทั้ง ๑๐ ประการของธรรมะนั้น มีความหมายดังนี้

๑. ธฤติ แปลว่า ความพอใจ คล้าย ๆ กับคำว่า สันโดษ ความจริง ยังแปลได้อีกหลายอย่าง เช่น ความถือ ความมี ความมั่นคง ความกล้า ความสุข เป็นต้น การถือธรรมตามลักษณะนี้ก็คือ มีความพยายามอยู่ด้วยความมั่นคงเสมอ แม้ว่ายังไม่ได้สำเร็จประโยชน์ตามความประสงค์จากสิ่งไร ก็ไม่มีความหวนวิตกประการใด ยังมีความพยายามอยู่ต่อไปเสมอ และก็มีความรู้สึกละเอียด และพอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่ โดยปราศจากความโลภ

๒. กุชมา แปลว่า ความอดกลั้น หรือความอดโทษ พุดโดยสรุปก็คือมีความพากเพียรพยายามและอดทน โดยถือเอาความเมตตากรุณาเป็นที่ตั้ง

๓. ทม แปลว่า การระงับจิตใจ คือรู้จักข่มจิตใจของตนด้วยความสำนึกในเมตตา และมีสติอยู่เสมอ รู้จักอดจิตอดใจ ไม่ปล่อยให้หวนไหวไปตามอารมณ์ได้ง่าย

๔. อสุเตย แปลว่า ไม่ลัก ไม่ขโมย ไม่กระทำโจรกรรม

๕. เสาจ แปลว่า ความบริสุทธิ์ หมายถึงการทำตนเองให้มีความบริสุทธิ์ทั้งจิตใจ และร่างกาย

๖. อินทริยนิครุห นิครุห แปลว่า การปราบปราม เพราะฉะนั้น อินทริยนิครุห จึงหมายถึง การปราบปรามอินทริย์ทั้งสิบ ได้แก่

ก. พวกขณานนทริย ๕ ได้แก่ อินทริย์คือประสาทความรู้สึกลึกทางความรู้ มี ตา หู จมูก ลิ้น และผิวหนัง

ข. พวกกุรเมนทริย ๕ ได้แก่ อินทริย์คือประสาทความรู้สึกลึกทางการกระทำ มี มือ เท้า ทวารหนักทวารเบา และ ลำคอ

ค. พวกอนุตเรนทริย (อนุตระ+อินทริย) ได้แก่ อินทริยคือประสาทความรู้สึกรวมทั้งในซึ่งนับแยกออกไปต่างหาก มี จิต ใจ และอหังการ รวม ๓ อย่างเพิ่มเข้ามา (ภาษาสันสกฤตเรียกว่า จิตต มน อหังการ)

ที่ว่าปราปปรามหรือระงับอินทริยนั้นก็หมายถึงให้มันสำรวจตรวจสอบด้วยตนเองว่า อินทริยทั้ง ๑๐ นั้น ได้รับการบริหารไปในทางที่ถูกต้องหรือไม่ประการใด เพราะพระธรรมศาสตร์ของศาสนาพราหมณ์—ฮินดู ไม่ต้องการให้คนเราปล่อยอินทริยไปในทางมั่วเมออย่างไม่มีขอบเขต ต้องการให้คนเรารู้จักมีความพอ เช่น ให้แสวงหาความสุขทางอินทริยที่มีขอบเขต ดังตัวอย่าง อินทฤษีหฺวา (ประสาทความรู้สึกลิ้น) ชอบรสหวาน แต่ถ้าปล่อยตัวเองให้กินแต่ของหวานมากเกินไป ก็อาจกลายเป็นโรคเบาหวานได้ ตรงกันข้ามถ้าบุคคลกินของหวานนั้นให้อยู่แต่ในมาตรฐานหรือภายในขอบเขตจำกัด ก็ย่อมจะได้ผลดีแก่ร่างกายของบุคคลนั้น ดังนี้ เป็นต้น

๗. ธี แปลเหมือนกับ ธีติ หรือธีร หรือพุทธิ หมายถึงปัญญา สติ มติ ความคิด ความมั่นคงยืนนาน เป็นลักษณะหนึ่งใน ๑๐ ประการของ “ธรรมาตมา” กล่าวคือ ควรจะมีความรู้ทั่วไป มีปัญญา และรู้จักระเบียบวิธีการต่าง ๆ ทั้งทางขนบธรรมเนียม ประเพณี ธรรมสังคม และวัฒนธรรม

๘. วิทยา แปลเหมือนกับญาณ ในภาษาบาลีหรือชญาณ ในภาษาสันสกฤต หมายถึงความรู้ทางปรัชญาศาสตร์ คือรู้ลึกซึ้ง และมีความรู้เกี่ยวข้องกับชีวิตกับมายา และกับพระพรหมอย่างไรบ้าง

๙. สตย แปลว่า จริง หรือความจริง หรือศุทธมติ (ความเห็นอันบริสุทธิ์) ความเห็นอันสุจริต กล่าวคือควรแสดงความซื่อสัตย์ต่อกันและกัน จนถึงทำให้เป็นที่ไว้วางใจและเชื่อถือได้ โดยไม่คิดคดทรยศต่อกัน

๑๐. อโกรธ แปลว่า ไม่โกรธ คนที่จะมีความไม่โกรธนั้นก็ก็ต้องมีขันติและโสรจจะ นัยหนึ่งมีความอดทน มีความสงบเสงี่ยม และรู้จักทำจิตใจให้สงบ ที่สำคัญที่สุดก็คือ ให้เอาชนะความโกรธได้ด้วยความไม่โกรธ

ธรรม อรรถ กาม และโมกษ ทั้ง ๔ นี้รวมกัน เรียกว่า “ปุรุชารุท” หรือ “ปุรุชารุทจตุรวีร” (อรรถสำหรับปุรุชรวม ๔ ประการ) ผู้ใดได้ปฏิบัติตนสำเร็จขั้นปุรุชารุทนี้แล้วก็เรียกว่าสำเร็จขั้นกรรมโยค กรุมโยค คือ หลักกรรม

กรรม แปลว่า การกระทำ หรือการงาน ส่วนโยค แปลว่า ประกอบรวม การรวม หรืออาจจะแปลว่าทิพย์ หรือนิโรธแห่งพฤติกรรมของจิตก็ได้ เพราะฉะนั้นเมื่อ คำทั้งสองนี้มารวมกันเข้าแล้ว จึงหมายความว่า กรรมทิพย์ หรือทิพยกรรม คือการกระทำดี กรรมโยค แปลได้อีกนัยหนึ่งว่า การนิโรธแห่งพฤติกรรมของจิต แต่การที่จะทำให้พฤติกรรมของจิตนิโรธไปได้นั้น เราต้องละเว้นกรรมชั่วเสียให้ได้โดยสิ้นเชิง และทำแต่กรรมดีโดยเฉพาะส่วนเดียว

ในศาสนาพราหมณ์—ฮินดูพระคัมภีร์ทุกเล่มอ้างไว้ว่า กรรมเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในชีวิตของคนเรา ชีวิตของคนแต่ละคนล้วนเวียนว่ายตายเกิด ล้วนประสบทุกข์ประสบสุขก็ แต่โดยอาศัยกรรมทั้งสิ้น ในทำนองเดียวกัน คนเราจะหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดได้ ก็ต้องอาศัยแรงกรรมอยู่อีกนั่นเอง

ศาสนาพราหมณ์—ฮินดู ได้กล่าวไว้ว่า กรรมใดที่ได้เลือกกระทำโดยใช้ชุฌาน และโดยถือเอาภักติเป็นทางเลือกกรรมนั้นย่อมเป็นเหตุแห่งความสุข แห้งยศ และแห่งเกียรติ ในยามที่บุคคลนั้นยังมีชีวิตอยู่ และทั้งจะได้ประสบความสุขในชีวิตหน้าต่อไปอีกด้วย ไม่ว่าจะเป็นไปเกิดในภพไหน ตรงกันข้าม กรรมใดที่ได้เลือกทำโดยปราศจากชุฌาน และโดยไม่ถือเอาภักติเป็นเกณฑ์เสียเลย กรรมนั้นก็ย่อมเป็นเหตุแห่งความทุกข์ ความเสื่อมยศและความเสื่อมเกียรติ ไม่ว่าจะเป็นไปในภพนี้หรือในภพหน้า จึงถือได้ว่ากรรมที่เลือกกระทำโดยใช้ชุฌานเป็นเกณฑ์และโดยถือเอาภักติเป็นที่ตั้งอย่างมิได้มีความประสงค์จะขอรับสิ่งใดเป็นเครื่องตอบแทนด้วยนั้นแหละ กรรมนั้นจึงจะเป็นเหตุแห่งโมกษะ

กรรมทิพย์ คือ ทิพยกรรม หรือกรรมโยค ดังได้กล่าวมาแล้วนี้ แบ่งออกเป็น ๒ อย่าง คือ

๑. สกามกรรมโยค ได้แก่ การกระทำที่ทำได้โดยปรารถนาสิ่งตอบแทน แบ่งออกเป็นสองอย่าง คือ

ก. สกามกรรมที่ปฏิบัติตามหลักที่ถูกต้องโดยใช้ชุฌานและภักติเป็นหลัก

ข. สกามกรรมที่ปฏิบัติอย่างไม่เป็นไปตามหลัก คือมิได้ใช้ชุฌานและภักติ หรือขาดอย่างใดอย่างหนึ่ง

ค. พวกอนุตเรนทริย (อนุตร+อินทริย) ได้แก่ อินทริยคือประสาทความรู้สึกภายในซึ่งนับแยกออกไปต่างหาก มี จิต ใจ และอหังการ รวม ๓ อย่างเพิ่มเข้ามา (ภาษาสันสกฤตเรียกว่า จิตต มน อหังการ)

ที่ว่าปราบปรามหรือระงับอินทริยนั้นก็หมายถึงให้มันสำรวจตรวจสอบด้วยตนเองว่า อินทริยทั้ง ๑๐ นั้น ได้รับการบริหารไปในทางที่ถูกต้องดีหรือไม่ประการใด เพราะพระธรรมศาสตร์ของศาสนาพราหมณ์—ฮินดู ไม่ต้องการให้คนเราปล่อยอินทริยไปในกาม มัวเมาอย่างไม่มีขอบเขต ต้องการให้คนเรารู้จักมีความพอ เช่น ให้แสวงหาความสุขทางอินทริยที่มีขอบเขต ดังตัวอย่าง อินทฺรยชิหฺวา (ประสาทความรู้สึกทางลิ้น) ชอบรสหวาน แต่ถ้าปล่อยตัวเองให้กินแต่ของหวานมากเกินไป ก็อาจกลายเป็นโรคเบาหวานได้ ตรงกันข้ามถ้าบุคคลกินของหวานนั้นให้อยู่แต่ในมาตรฐานหรือภายในขอบเขตจำกัด ก็ย่อมจะได้ผลดีแก่ร่างกายของบุคคลนั้น ดังนี้ เป็นต้น

๗. ธี แปลเหมือนกับ ธิติ หรือธีร หรือพุทธิ หมายถึงปัญญา สติ มติ ความคิด ความมั่นคงยืนนาน เป็นลักษณะหนึ่งใน ๑๐ ประการของ “ธรรมาตมา” กล่าวคือควรจะมีความรู้ทั่วไป มีปัญญา และรู้จักระเบียบวิธีการต่าง ๆ ทั้งทางขนบธรรมเนียม ประเพณี ธรรมสังคม และวัฒนธรรม

๘. วิทยา แปลเหมือนกับญาณ ในภาษาบาลีหรือชญาณ ในภาษาสันสกฤต หมายถึงความรู้ทางปรัชญาศาสตร์ คือรู้ลึกซึ้ง และมีความรู้เกี่ยวข้องกับชีวะกับมายา และกับพระพรหมอย่างไรบ้าง

๙. สดฺย แปลว่า จริง หรือความจริง หรือศุทธมติ (ความเห็นอันบริสุทธิ์) ความเห็นอันสุจริต กล่าวคือควรแสดงความซื่อสัตย์ต่อกันและกัน จนถึงทำให้เป็นที่ไว้วางใจและเชื่อถือได้ โดยไม่คิดคดทรยศต่อกัน

๑๐. อโกรธ แปลว่า ไม่โกรธ คนที่จะมีความไม่โกรธนั้นก็ก็ต้องมีขันติและโสรจจะ นัยหนึ่งมีความอดทน มีความสงบเสงี่ยม และรู้จักทำจิตใจให้สงบ ที่สำคัญที่สุดก็คือ ให้เอาชนะความโกรธได้ด้วยความไม่โกรธ

ธรรม อรรถ กาม และโมกษ ทั้ง ๔ นี้รวมกัน เรียกว่า “ปุรุชารถ” หรือ “ปุรุชารถจตุรวีร” (อรรถสำหรับปุรุชรวม ๔ ประการ) ผู้ใดได้ปฏิบัติตนสำเร็จขั้นปุรุชารถนี้แล้วก็เรียกว่าสำเร็จขั้นกรรมโยค กรุมโยค คือ หลักกรรม

กรรม แปลว่า การกระทำ หรือการงาน ส่วนโยค แปลว่า ประกอบรวม การรวม หรืออาจจะแปลว่าทิพย์ หรือนิโรธแห่งพฤติกรรมของจิตก็ได้ เพราะฉะนั้นเมื่อ คำทั้งสองนี้มารวมกันเข้าแล้ว จึงหมายความว่า กรรมทิพย์ หรือทิพยกรรม คือการกระทำดี กรรมโยค แปลได้อีกนัยหนึ่งว่า การนิโรธแห่งพฤติกรรมของจิต แต่การที่จะ ทำให้พฤติกรรมของจิตนิโรธไปได้นั้น เราต้องละเว้นกรรมชั่วเสียให้ได้โดยสิ้นเชิง และ ทำแต่กรรมดีโดยเฉพาะส่วนเดียว

ในศาสนาพราหมณ์—ฮินดูพระคัมภีร์ทุกเล่มอ้างไว้ว่า กรรมเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดใน ชีวิตของคนเรา ชีวิตของคนแต่ละคนล้วนเวียนว่ายตายเกิด ล้วนประสบทุกข์ประสบสุขก็ แต่โดยอาศัยกรรมทั้งสิ้น ในทำนองเดียวกัน คนเราจะหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดได้ ก็ต้องอาศัยแรงกรรมอยู่อีกนั่นเอง

ศาสนาพราหมณ์—ฮินดู ได้กล่าวไว้ว่า กรรมใดที่ได้เลือกกระทำโดยใช้ชุฌาน และ โดยถือเอาภักติเป็นทางเลือกกรรมนั้นย่อมเป็นเหตุแห่งความสุข แห่งยศ และแห่งเกียรติ ในยามที่บุคคลนั้นยังมีชีวิตอยู่ และทั้งจะได้ประสบความสุขในชีวิตหน้าต่อไปอีกด้วย ไม่ว่าจะไปเกิดในภพไหน ตรงกันข้าม กรรมใดที่ได้เลือกทำโดยปราศจากชุฌาน และโดย ไม่ถือเอาภักติเป็นเกณฑ์เสียเลย กรรมนั้นก็ย่อมเป็นเหตุแห่งความทุกข์ ความเสื่อมยศและความเสื่อมเกียรติ ไม่ว่าจะเป็นในภพนี้หรือในภพหน้า จึงถือได้ว่ากรรมที่เลือกกระทำโดยใช้ ชุฌานเป็นเกณฑ์และโดยถือเอาภักติเป็นที่ตั้ง อย่างมิได้มีความประสงค์จะขอรับสิ่งใดเป็น เครื่องตอบแทนด้วยนั้นแหละ กรรมนั้นจึงจะเป็นเหตุแห่งโมกษะ

กรรมทิพย์ คือ ทิพยกรรม หรือกรรมโยค ดังได้กล่าวมาแล้วนี้ แบ่งออกเป็น ๒ อย่าง คือ

๑. สกามกรรมโยค ได้แก่ การกระทำที่ทำได้โดยปราศจากสิ่งตอบแทน แบ่งออกเป็นสองอย่าง คือ

- ก. สกามกรรมที่ปฏิบัติตามหลักที่ถูกต้องโดยใช้ชุฌานและภักติเป็นหลัก
- ข. สกามกรรมที่ปฏิบัติอย่างไม่เป็นไปตามหลัก คือมิได้ใช้ชุฌานและภักติ หรือขาดอย่างใดอย่างหนึ่ง

๒. นิษกามกรรมโยค ได้แก่ การกระทำที่ทำได้โดยมิได้ปรารถนาผลตอบแทน หากแต่ปฏิบัติไปตามหลักอันถูกต้องเท่านั้น แบ่งออกเป็นสองอย่าง คือ

ก. นิษกามกรรม โดยถือเอาหน้าที่เป็นหลัก คือถือว่าเมื่อเกิดมาเป็นมนุษย์ ไม่ว่าจะกระทำการใด ๆ ก็ต้องทำไปโดยถือชฎานและภักติเป็นเกณฑ์

ข. นิษกามกรรม โดยถือเอาพระพรหม หรืออาตมาเป็นหลัก คือ ถือว่าในโลกนี้ ชีวิตทั้งปวงเป็นรูปของพระพรหม เพราะอาตมาของตน เป็นอัสตะ ของปรมาตมา (พระพรหม) และดังได้กล่าวแล้วว่า อาตมานั้นมีอยู่ในชีวิตทั้งปวง โดยทำนองนี้แหละ ในโลกนี้ถ้าปราศจากพระพรหมเสียแล้วย่อมจะไม่มีอะไรเป็นแก่นสารเลย ด้วยเหตุนี้ เราจึงควรมีความเห็นชอบไว้เป็นหลัก และมีการปฏิบัติต่อสิ่งทั้งปวงโดยเสมอภาคกัน เพราะว่าทุกสิ่งทุกอย่างในโลกนี้ก็คือสิ่งเดียวกันนั่นเอง จะทำการอะไรลงไป จึงควรปฏิบัติโดยถือหลักชฎานและภักติไว้ด้วยกันเป็นเบื้องต้น

ชฎานโยค

ชฎาน แปลว่า ความรู้ ความเห็น ความชอบ ความถูกต้อง ความวิเวก เป็นต้น เพราะฉะนั้น ชฎานโยค ก็คือความเห็นชอบที่เป็นผลมาจากการพิจารณาโดยบริสุทธิ์ใจ หรือการลงมติโดยศุทธพุทธิ คือ พุทธิหรือความรู้อันบริสุทธิ์ที่ไม่สร้างวาทกรรมมาให้แก่บรรดาชีวิตทั้งหลาย หากคิดแต่จะสร้างผลประโยชน์ความดีงามให้แก่ส่วนรวมเพียงฝ่ายเดียว ในคัมภีร์ของศาสนาพราหมณ์—ฮินดูบ่งไว้ว่าผู้ใดที่ต้องการจะปฏิบัติเพื่อ “ศุทธพุทธิ” ผู้นั้นควรจะปฏิบัติตามหลักธรรม ๘ ประการที่เรียกว่า “อษฎางคโยค” ได้แก่ ยม นิยม อาสน ปราณายาม ปรัตยาหาร ธาธนา ธยาน และสมาธิ หลักธรรมทั้ง ๘ ประการนี้มีความหมายดังนี้

๑. ยม แบ่งออกเป็น ๑๐ อย่าง คือ

(๑) พรหมจรรย์ ได้แก่ ภาวะของพรหมจารี ซึ่งหมายถึงว่าควรสงวนรักษาน้ำกามอันเป็นสารสำคัญของร่างกายไว้ มิให้หลั่งออกมา คำว่าพรหมจรรย์นี้แปลได้อีกนัยหนึ่งว่า อนุสรณ์ของพรหมมารค

(๒) ทยา ได้แก่ ความเมตตากรุณาต่อชีวิตทั้งหลาย

(๓) กษานติ ได้แก่ ชันติ คือความเพียร ความอดกลั้น หรือความอดทน

(๔) ชุยาน ได้แก่ ความเพ่งเล็งให้แน่วแน้อยู่ที่จุดเดียว เพราะธรรมดาแล้วจิตใจที่พะว้าพะวังวนเวียนอยู่เสมอ นั้น ยากที่จะสกัดกั้นให้แน่วแน้อยู่เป็นจุดเดียวได้ เพราะฉะนั้น ต้องพยายามรวบรวมให้เข้ามาเป็นจุดเดียวกัน

(๕) สตย ได้แก่ ความจริงหรือสุทรมติ คือความเห็นบริสุทธิ์

(๖) อกฤดา กลฤดา แปลว่า ความชั่ว หรือความบาป เพราะฉะนั้น อกฤดาก็หมายถึง ความปราศจากความชั่ว ไม่มีความชั่วหรือไม่มีบาปด้วยประการใด ๆ

(๗) อหิงสา ได้แก่ ความไม่เบียดเบียน ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ฆ่ามนุษย์ตลอดจนกระทั่งไม่ให้ความทุกข์เวทนาแก่บรรดาชีวิตทั้งปวง

(๘) อสฺเตย ได้แก่ ไม่ลัก ไม่ขโมย

(๙) มาตุรย ได้แก่ การปฏิบัติตามวินัย และเคารพเชื่อฟังตามคำสั่งสอนของบิดามารดา ครูบาอาจารย์และผู้มีอาวุโสทั้งปวง รวมทั้งรู้จักทำจิตใจให้สงบ กล่าวคือไม่โกรธตอบเมื่อถูกบริภาษ สามารถหักห้ามกิริยาอันน่าเกลียด มิให้เกิดขึ้นได้ทั้งทางกายและทางวาจา

(๑๐) ทม ได้แก่ การระงับจิตใจ ด้วยสำนึกในเมตตา และมีสติอยู่เสมอ

๒. นิยม ข้อปฏิบัติแบ่งออกได้เป็น ๑๐ ประการ คือ

(๑) สนาน ได้แก่ การอาบน้ำชำระร่างกายให้สะอาด

(๒) เมาน ได้แก่ ความเงียบ หมายถึง มุคุภาพ (ความใบ้) หรือนิโรธวาจา (การไม่ออกเสียง) จะออกเสียงก็ให้ออกเสียงอย่างบิยวาจา คือให้มีมีส่วนร่วมในการออกเสียง

(๓) อุปวาส ได้แก่ การอดอาหาร คือให้รู้จักอดกลั้นต่อความหิวต่าง ๆ โดยตั้งกติกาให้แก่ตนเองไว้ เป็นต้นว่า จะอดอาหารสัปดาห์ละ ๑ วัน หรือจะอดอาหารทุกวันอาทิตย์ เป็นต้น

(๔) ชยา ได้แก่ การเคารพบูชา เช่น ควรเคารพบูชามารดาบิดา ครูบาอาจารย์ พระธรรม คัมภีร์พระเวท พระพรหม (ปรมาตมา) หรืออะไรอื่นที่ควรเคารพด้วยทั้งหมด

(๕) สวาทาย ได้แก่ การอ่าน หรือการฟังพระเวท และคัมภีร์ต่าง ๆ เพื่อเป็นการเพิ่มพูนความรู้ และเพื่อให้เกิดความเข้าใจแจ่มแจ้งยิ่งขึ้น

(๖) อุปสทนิคุรห ได้แก่ การเว้นจากความประพฤติดีทางกามารมณ์

(๗) คुरुสุศรุชา ได้แก่ การปฏิบัติต่อครูบาอาจารย์ หรือศาสนา ด้วยความเชื่อถือและเคารพด้วยความจงรักภักดี

(๘) เสาจ ได้แก่ ความบริสุทธิ์ ทำตนเองให้มีความบริสุทธิ์ทั้งจิตใจและร่างกาย

(๙) อโกรร ได้แก่ความไม่โกรธ ต้องมีขันติและโสรจจะ

(๑๐) อปรมาท ได้แก่ ความไม่ประมาท ทั้งทางกาย วาจา และใจ

๓. อาสน แปลตามตัวว่า นั่ง ที่นั่ง หรือวิธีนั่งต่าง ๆ ทำทางที่นั่งนั้นเป็นอย่างไรก็มีชื่อเรียกต่าง ๆ เช่น ท่าภัทราสน สุขาสน บัธมาสน ภุชงคาสน วกาสน วิราสน ศีรชาสน เป็นต้น แต่ละอาสนก็มีประโยชน์ในทางสมาธิ และมีประโยชน์ต่อร่างกายด้วย

๔. ปราณายาม หมายถึง การระบายลมหายใจอย่างวิเศษทางจมูก ด้วยการระงับหรือบังคับลมปราณ (ลมแห่งการหายใจ) กล่าวคือเมื่อหายใจเข้าไปลมปราณที่หายใจเข้าไปนั้นเรียกว่า “ปรุภ” ครั้นหายใจเข้าไปเพิ่มแล้วก็กักกันลมภายในเสีย เวลาที่กักกันลมในขณะเดียวกันก็คอยเพิ่มการหายใจให้มากขึ้น แต่ให้สะดวกขึ้นด้วย การกักลมเช่นนี้เรียกว่า “กุมภก” ส่วนการระบายลมหายใจออกเรียกว่า “เรจก”

๕. ปรัตยาหาร หมายถึง การสกัดจิต หรือการระงับจิต ได้แก่การบังคับมิให้จิตใจมีความนึกคิดในสิ่งที่ไม่ต้องการคิด กล่าวคือ การบังคับข่มจิตใจของตนเอง หรืออีกนัยหนึ่งการระงับองเคนทรีย์ หรืออินทริยารมณ์ของตนเอง ซึ่งเป็นเรื่องที่ต้องใช้กำลังใจอย่างมากมาย

๖. ธาธเน หมายถึง การทรงไว้ การถือไว้ การมีไว้ จะแปลว่าความมั่นใจ ความตั้งใจ หรือการทำจิตใจให้ตรงกับสิ่งที่ต้องการคิด หรือให้เป็นไปตามที่คิดก็ได้

๗. รุยาน คือการทำจิตใจให้แน่วแน่อยู่เฉพาะที่จุดเดียวกัน และให้เป็นเวลานานเท่าที่ต้องการได้

๔. สมาริ ได้แก่การทำให้จิตใจและสมองคือความรู้ ความเจตียวณฉลาดมาสมานกันเข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ด้วยการเพ่งมนัสพิจารณาสภาพแห่งความเป็นจริง (สัตยชาติ) ของปราณหรืออสุระ เมื่อผู้ใดก็ตามได้ทำจิตใจให้ถึงสภาพเช่นนั้นแล้วก็จะแสดงว่าผู้นั้นมิได้มีเจตนา หรือไม่มีสติปัญญาทางภายนอกหลงเหลืออยู่แล้ว จะรู้สึกก็แต่ความบริสุทธิ์ภายในจิตใจของตนเองเท่านั้น แม้ความหิวความกระหาย หรือความทุกข์เวทนาใด ๆ เขาก็จะไม่มีความรู้สึกเลย

คติหรือหนทางไปอันนี้เองที่เรียกว่า “ปรมคติ” คือหนทางอันเลอเลิศ หรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “ปรมานนุท” หรือ “พรหมานันท์” ก็ได้ ในสภาพเช่นนี้จะมีการพิจารณาและการลงความเห็นเกิดขึ้น การพิจารณานั้นก็ย่อมจะเป็นประโยชน์แก่ผู้สาธก คือ ผู้ที่ได้กระทำลุล่วงหรือผู้กระทำสำเร็จและแก่ผู้อื่นโดยทั่วไปด้วย และเพราะเหตุนี้เองศาสนาพราหมณ์—ฮินดู จึงได้สั่งสอนว่า คนเราควรทำจิตใจให้บริสุทธิ์ด้วยอักษฎากโยคนี้แล้วใช้ความพิจารณาหรือไตร่ตรองปฏิบัติด้วย โดยถือภกติโยคเป็นเครื่องสนับสนุนอีกชั้นหนึ่ง

ภกติโยค

ภกติ คือ ความจงรักภักดี หรือความตั้งใจรับใช้ เมื่อมารวมเข้ากับคำว่าโยค เป็นภกติโยค จึงหมายถึงการบำเรอรับใช้กรรมด้วยความมั่นใจ กล่าวคือมีทั้งความสนใจและความจงรักภักดีต่อการกระทำที่กำลังปฏิบัติรับผิดชอบอยู่ กล่าวได้ว่า ภกตินี้เองเป็นเหตุให้พบปะภักวานกับภกต กล่าวคือระหว่างพระผู้เป็นเจ้ากับสาวกผู้ภักดี

ภักวาน คือ พระปรมาตมัน หมายถึงชีวิตทั้งหลาย เพราะสรรพสิ่งทุกอย่างทุกประการล้วนเป็น “รูป” ของพระปรมาตมันนั่นเอง ส่วนภกตคือชีวิต เฉพาะที่ประพฤติปฏิบัติภกตต่อภกติภักวาน เพราะฉะนั้น จึงกล่าวได้อีกอย่างหนึ่งว่าผู้ใดมีความปรารถนาจะได้ประสบพบพระปรมาตมันผู้นั้นควรจะปฏิบัติตนโดยการ ให้ความเห็น ให้คำแนะนำปรึกษา ตลอดจนให้ความช่วยเหลือในทางที่ดั่งามแก่ชีวิตทั้งปวง

ภกติโยค จำแนกการบำเรอรับใช้ออกได้เป็น ๔ ประการ คือ

๑. สุรวณ ได้แก่ การฟัง เป็นธรรมดาสำหรับคนเรา ถ้าหากมีความประสงค์จะได้ทราบเรื่องอันเป็นความรู้เกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งแล้ว ก็ควรที่จะพยายามฟังเกี่ยวกับสิ่งนั้น